

ÅRSRAPPORT

2014

TEKST

Spesialenheten for politisaker

LAYOUT

Newmarketing AS

TRYKK

PJ-trykk, Oslo

FOTOLars A. Lien
Marte Garmann
Ruben Skarsvåg
Anders Nordmeland
Getty Images
Politforum
iStock Photo
Polithøgskolen

INNHold

Forord	3
10 år med Spesialenheten for politisaker	4
Godkjenning av overtidsarbeid	10
Frihetsberøvelse/hendelser i arrest	11
Metodebruk og metodeutvikling	14
Varsling om anmeldelse	15
«Politiet besvarer ikke mine henvendelser»	16
Misbruk av politiets registre	17
Bistand til CPT	18
Forebygging av tortur	20
Etterforskning av saker hvor politiet har skutt	22
Saksbehandling i to nivåer	26
Statistikk 2014	28
Positive påtaleavgjørelser 2014	32
Saker i domstolen 2014	36
Utrykninger 2014	38
Internasjonalt samarbeid i 2014	39
Administrative vurderinger 2014	40
Spesialenhetens organisering og bemanning	44
Spesialenhetens ledergruppe	45
Personer på verv	45
Kort om noen av Spesialenhetens ansatte	46
Artikler fra tidligere årsrapporter	47

FORORD

Spesialenheten har i årsrapporten valgt å ha et blikk mot at det har gått 10 år siden oppstart. Vi redegjør for noen sentrale erfaringer i perioden. I tillegg er en del statistikk tilrettelagt slik at hele perioden er omfattet.

Spesialenheten har i 2014 brukt en betydelig del av sine ressurser til å etterforske opplysninger fra en kriminell om at en polititjenesteperson har opptrådt korrupt. Polititjenestepersonen var i første fase av etterforskningen varetekstefengslet og undergitt isolasjon. Enkelte dokumenter i etterforskningen har vært klausulert og unndratt innsyn for siktede. Spesialen-

En polititjenesteperson bør se på det å bli kontrollert og etterforsket som en del av sitt profesjonelle oppdrag.

heten har i arbeidet med saken fått noe kritikk fra advokater og media for å bruke så inngripende tiltak. Det er påpekt at Spesialenheten bruker «politiets metoder». Spesialenheten er et etterforskningsorgan, ikke et kontrollorgan. Enhetens oppgave er å etterforske og - når det er grunnlag for det - strafforfølge ansatte i politiet og påtalemyndigheten. Vi opptrer innenfor rammen av den lovgivning politikerne har bestemt og under kontroll av domstolene i spørsmål som gjelder bruk av tvangsmidler. Korrupsjon representerer en trussel mot viktige prinsipper som vårt samfunn er bygget på. En mistanke som anses underbygget må tas på alvor og faktum må gjennom en objektiv og effektiv etterforskning klarlegges. Det er vanskelig å se for seg at Spesialenheten i sitt etterforskningsarbeid skulle avstå fra å benytte metoder som er regulert ved lov. Det ville innebære at Spesialenhetens saker ikke ble etterforsket like effektivt som andre straffesaker. Det kan ingen leve med.

Kravet til etterforskningsinnsats i korrupsjonssaken har i 2014 virket inn på øvrig oppgaveløsning. Behandlingen av andre etterforskningskrevende saker har blitt noe forsinket. Statistikken for 2014 må leses i lys av dette.

En viktig oppgave for Spesialenheten er å bidra til læring i politiet. Det skjer gjennom foredrag og annen informasjonsformidling. Våren 2014 ble det for første gang lagt til rette for at Spesialenheten

kunne møte alle førsteårsstudentene ved Polithøgskolen. Enheten holdt foredrag for studenter i Stavern, Oslo, Kongsvinger og Bodø. Vi tror det er viktig at medarbeidere i politiet allerede i grunnutdanningen forstår samfunnets behov for kontroll med politiets bruk av fullmakter. En polititjenesteperson bør se på det å bli kontrollert og etterforsket som en del av sitt profesjonelle oppdrag.

Enheten ønsker å markere at den har vært virksom i 10 år ved å arrangere et seminar i mai 2015 hvor det rettes oppmerksomhet mot et tema som har vært sentralt i mange saker som er behandlet i hele perioden; politiets bruk av politiarrest og behandlingen av arrestanter i politiet. Formålet med seminaret er å løfte fram erfaringer i et lærings- og forbedringsperspektiv. Spesialenheten har til seminaret blant annet invitert foredragsholdere fra Europarådets torturovervåkningskomite (CPT), Advokatforeningen og Den høyere påtalemyndighet.

Jan Egil Presthus,
Sjef for Spesialenheten for politisaker

10 ÅR MED SPESIALENHETEN FOR POLITISAKER

Spesialenheten hadde 1. januar 2015 vært virksom i 10 år. Dette gir en anledning til å oppsummere erfaringer fra egen oppgaveløsning og de virksomheter enheten har ansvar for å etterforske.

SAKSBEHANDLING, ORGANISERING OG EFFEKTIVITET

Spesialenheten har i likhet med sin forgjenger, SEFO, vært kritisert for andelen henleggelse. Enheten har årlig behandlet ca. 1200 anmeldelser og andelen anmeldelser som fører til straffreaksjon er lav. Den har ligget mellom 3–8 %. Det er særlig den store andelen henleggelse som har vært brukt som grunnlag for kritikk mot enhetens avgjørelser, i mindre grad enkeltavgjørelsene. Det er i løpet av 10 år få enkeltavgjørelser som har vært gjenstand for noen bredere debatt. Sammenligninger Spesialenheten har gjort med andre nordiske lands ordninger med til dels samme mandat, viser stor grad av likhet i andel saker som fører til straffreaksjon.

Enheten har i perioder hatt for lang saksbehandlingstid. Saksbehandlings-

tiden har vært for lang både i forhold til fastsatte målsettinger og i forhold til det som av hensyn til sakens opplysning og sakens parter er ønskelig. Enheten er i løpet av 10-årsperioden evaluert (NOU 2009:12) og har blant annet som følge av dette hatt en vekst i antall stillinger. Enheten er i dag bemannet med 36 fast ansatte og har knyttet til seg 11 personer på verv. Personer på verv arbeider på oppdragsbasis. Spesialenheten er i tråd med forutsetningene organisert som en to-nivå organisasjon.

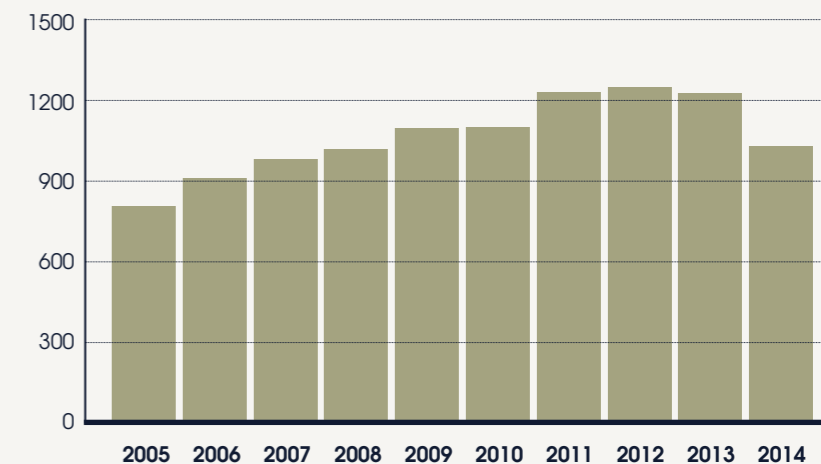
Alle saker behandles i to nivåer, ved etterforskningsavdelingene og hos Sjefen. Spesialenheten har utviklet rutiner som innebærer at det redegjøres grundig for bevisbedømmelse og juridiske vurderinger i innstillinger og vedtak. Alle saker avgjøres ved et skriftlig begrunnet påtalevedtak. Organiseringen og

kravene til vedtaksbegrunnelser mv. har selvfølgelig betydning for hvor hurtig saker kan behandles. Det har blant annet fra lokale fagforeninger vært tatt til orde for at det bør lempes på krav til behandling i to nivåer og vedtaksbegrunnelser. Dette har også vært løftet fram i enhetens dialog med departementet og riksadvokaten. Det har av hensyn til krav til kvalitet og tillitt til enhetens arbeid vært enighet om at det ikke bør foretas forenklinger i arbeidsrutiner.

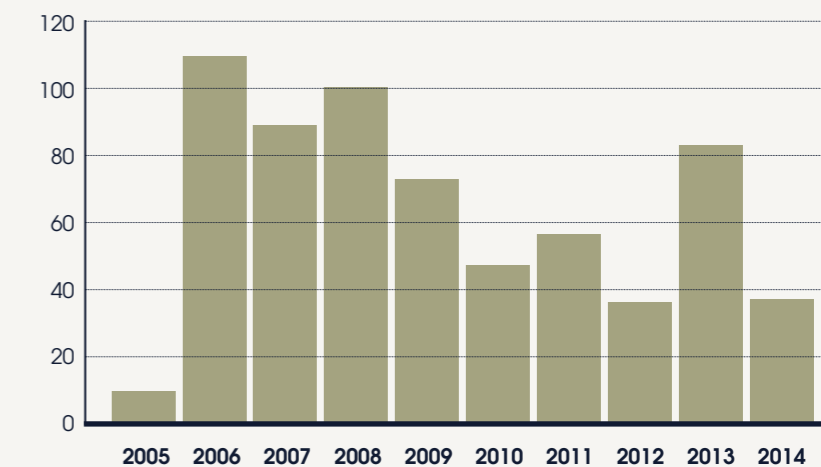
Spesialenheten har i 2014 hatt til behandling flere saker som kan anses som særlig arbeidskrevende. I lys av dette og det forhold at enheten over tid ikke har lyktes med å innfri sine målsettinger, mener sjefen for Spesialenheten at det kan være behov for en viss styrking av grunnbemanningen.

Spesialenheten har innenfor rammen av gjeldende regleverk lagt vekt på åpenhet om saker og arbeid. Enheten legger i dag ut korte sammendrag av alle avgjørelser på sin hjemmeside. Vedtak i saker av allmenn interesse blir i sin helhet lagt ut i anonymisert form.

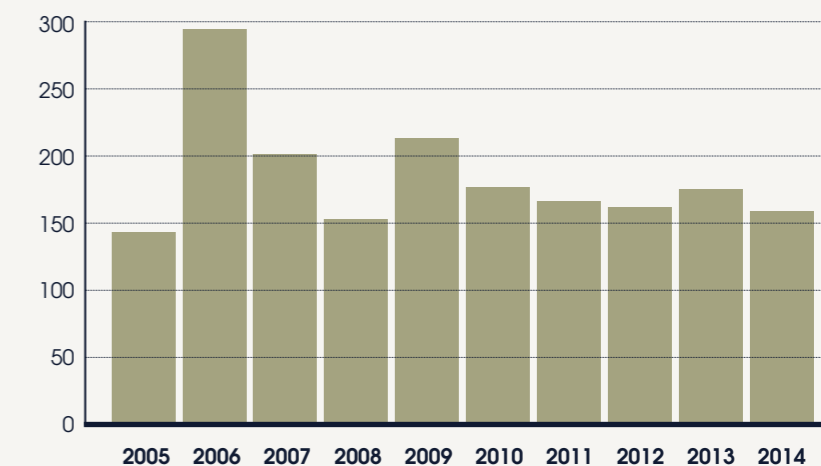
MOTTATTE ANMELDELSER

ANTALL POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSE

GJENNOMSNI TT LIG SAKSBEHANDLINGSTID I PÅTALEAVGJORTE SAKER

Saker og saksområder

10 ÅR MED SPESIALENHETEN FOR POLITISAKER

OBIORA-SAKEN

Eugene Obiora døde av kvelning da han i september 2006 ble pågrepet av politiet på et offentlig servicekontor i Trondheim. Spesialenhetens beslutning om å henlegge saken mot tjenestemennene som grep inn mot Obiora etter bevisets stilling førte til sterke reaksjoner og debatt. Spesialenheten la med bakgrunn i sakkyndige vurderinger til grunn at oksygenunderskudd oppstod som følge av pusteproblemer eller press mot halsen, Obioras egne anstrengelser for å motsette seg pågripelsen, plassering i mageleie over tid og at politiets maktanvendelse for å holde ham nede og i ro ga press mot hardt underlag. Spesialenhetens vurdering var at det ikke kunne føres bevis for at tjenestemennene som grep inn i forhold til Obiora hadde opptrådt uaktsomt i forhold til dødsfølgen og utvist grov uforstand i tjenesten. Det var etter Spesialenhetens vurdering ingen holdepunkter for at behandlingen av Obiora var rasistisk motivert. Etterforskningen viste at norsk politi hadde mangelfull kjennskap til faremomenter ved å legge en pågrepet person i mageleie med håndjern på ryggen. Enhetens vedtak

om å henlegge saken ble etter klage fra pårørende opprettholdt av riksadvokaten i desember 2007.

Spesialenheten pekte i sin avgjørelse i Obiora-saken på at andre lands politimyndigheter, herunder dansk politi, med bakgrunn i flere lignende hendelser hadde bedre kjennskap enn norsk politi til faremomenter ved mageleie. Det ble også vist til at kvelningsdød hos agiterte og kjempende personer forut for hendelsen var omtalt i akuttmedisinsk og rettsmedisinsk litteratur. Sivilombudsmannen kritiserte i 2010 norske myndigheter for at politiet ikke kjente til faren for tap av liv ved mageleie. Sivilombudsmannens vurdering var at norske myndigheter ikke i tilstrekkelig grad hadde overholdt sine konvensjonsforpliktelser med hensyn til bruken av mageleie ved pågripelser. Nødvendig kunnskap kunne i følge Sivilombudsmannen ha vært innhentet uten bruk av store ressurser.

Etterlatte etter Obiora inngikk i 2010 forlik med staten i sak med krav om erstatning. Etterlatte fremmet senere en klage til Menneskerettsdomstolen. Det ble

anført at EMK art 2 (retten til liv) var krenket fordi norske myndigheter ikke hadde sørget for tilstrekkelig opplæring i politiet om risiko ved bruk av mageleie som arrestasjonsteknikk. Videre ble anført at artikkel 14 (forbud mot diskriminering) sammenholdt med artikkel 2 var krenket på bakgrunn av at norske myndigheter ikke hadde beskyttet Obiora mot rasisme i politiet.

Menneskerettsdomstolen avviste i 2011 klagen. Det ble vist til at klageren ved å gå til sivil erstatningssak mot staten hadde benyttet de tilgjengelige nasjonale rettsmidler og at det påfølgende forliket innebar at det var gitt avkall på videre bruk av disse rettsmidlene. Domstolen pekte også på at nasjonale politimyndigheter hadde endret treningsopplegget for å forhindre tilsvarende tragiske hendelser i fremtiden. Det ble videre pekt på at klageren ikke på noen måte hadde utdypet klagen om diskriminering og at forholdet var grundig etterforsket av Spesialenheten.

Det er på det rene at arrestasjonsteknikk som fag og ferdighet i politiet fra

SAKER HOS SPESIALENHETEN HVOR ANSATTE I POLITIET I TILLEGG TIL ANNEN STRAFF ELLER SOM ENESTE STRAFF ER FRADØMT RETTEN TIL STILLING, JF. STRAFFELOVEN § 29 (2005 – 2014).

1. Forfalsket vitnesbyrd fra PHS (§ 182) (2005)
Nyutdannet fra PHS - mann (25) - 45 dager betinget 2. Alvorlige taushetsbrudd (§ 121 og § 325 nr. 5) (2006)
Politiførstebetjent - mann (37) - 30 dager betinget 3. Tyveri av pass mv. (§ 258 mv, utlendingsloven § 47) (2006)
Politiførstebetjent - mann (52) - 2 år ubetinget 4. Underslag mv (§§ 121, 255, 325 nr. 5 mv.) (2006)*
Politibetjent - kvinne (28) - bot 10.000 5. Narkotikamisbruk mv. (§§ 121, 258, lgml. mv) (2008)
Politiførstebetjent - mann (49) - 2 år ubetinget 6. Alvorlig taushetsbrudd (§ 121 2. ledd) (2007)*
Arrestforvaring (vikar) - mann (19) - bot 10.000 7. Tyveri fra person i behov av hjelp mv (§ 258 mv) (2007)
Politibetjent - mann (31) - 36 dager ubetinget 8. Tyveri/underslag av narkotika, misbruk (§ 162 mv.) (2007)
Politibetjent - mann (47) - 60 dager ubetinget 9. Grov korrupsjon (§ 276b mv) (2008)
Politibetjent - mann (51) - eneste straff 10. Trusler mot kollegaer (§ 227 mv.) (2008)
Politiførstebetjent - mann (44) - 45 dager ubetinget | <ol style="list-style-type: none"> 11. Seksuelt krenkende atferd (§§ 201b, 124, 325 nr. 1 mv.) (2008)
Politiførstebetjent - mann (37) - 45 dager betinget 12. Tyveri av narkotika mv. (§§ 162, 127, 256, 204a.) (2009)
Politiførstebetjent - mann (41) - 6 mnd. ubetinget 13. Gjentatte brudd på taushetsplikt if. media (§ 121) (2009)
Politiførstebetjent - mann (56) - 90 dager (60 dager betinget) 14. Trusler, vitnepåvirkn. mv. (§§ 132a, 227, 325 nr. 5) (2010)
Politibetjent - mann (31) - 90 dager betinget 15. Grov korrupsjon mv (§ 276b) (2010)
Politiførstebetjent - mann (52) - 1 år og 6 mnd. ubetinget (Rt. 2011 s. 477.) 16. Grov korrupsjon mv. (§ 276b) (2010)
Politiførstebetjent - mann (57) - 2 år ubetinget 17. Grov korrupsjon mv. (§ 276b) (2011)
Politibetjent - mann (54) - 8 mnd. ubetinget (HR- 2011-2143A) 18. Misbruk av stilling (§ 193 mv) (2011)
Politiførstebetjent - mann (54) - 1 år og 3 mnd. ubetinget 19. Misbruk av stilling (§ 193 mv) (2011)
Politibetjent - mann (45) - 2 år ubetinget 20. Overtredelse av straffeloven § 118 (2013)
Politioverbetjent - mann (57) - eneste straff |
|--|--|

* Tidsbegrenset 5 år

2005 til 2015 har undergått en betydelig utvikling. I dette arbeidet har erfaringer fra Obiora-saken og andre saker som har vært behandlet hos Spesialenheten vært av betydning.

MAKTBRUKSAKER FOR DOMSTOLEN

Spesialenheten tok i 2011 ut tiltale mot en tjenesteperson i Telemark politidistrikt for å ha utøvd press mot en pågrepet person mens han lå nede på bakken i mageleie med håndjern på ryggen. Personen fikk pustestans og hjertestans som førte til hjerneskode. Tjenestepersonen ble domfelt i tingretten og senere frifunnet i lagmannsretten. Lagmannsretten la til grunn at tjenestepersonens press mot den pågripe bare hadde vart i noen få sekunder og anså dette å ligge innenfor tjenestepersonens straffrie handlingsrom. Lagmannsretten fant heller ikke å kunne utelukke at pustestans og hjertestans hadde inntrådt av andre årsaker enn press fra tjenestepersonens side.

Av maktbruksaker som Spesialenheten i løpet av de siste 10 år har fremmet for domstolene har halvparten endt med at

tiltalte er frifunnet. Det er ut fra lovgivning og rettspraksis vanskelig å trekke opp noen generelle og klare rammer for politiets straffrie adgang til bruk av makt. Det skal med utgangspunkt i politiloven § 6 og straffeloven § 48 foretas en konkret skjønnsmessig bedømmelse i hver enkelt sak av om maktbruken var nødvendig, forsvarlig og forholdsmessig, og om den ut fra omstendighetene kan anses å ha vært «ubetinget utilbørlig». Domstolene har i saker som har endt med frifinnelse lagt til grunn at politiet har et bredere straffritt handlingsrom enn det Spesialenheten har gjort i sin påtalevurdering av saken. Det knytter seg både til vurderinger av nødvendigheten av å gripe inn og av hvordan makt kan brukes.

Det må kunne sies at fagdommere og legdommere viser stor forståelse for hvor vanskelige politiets vurderinger knyttet til maktbruk kan være. Spesialenheten har aldri kritisert domstolens avgjørelser, men har gitt uttrykk for at de som gjerne uttaler seg om denne type saker også bør være kjent med hvordan saker bedømmes i rettsapparatet. Noen maktbruksaker har i løpet av 10-årsperioden

vært prøvet for Høyesterett. Den antatt mest interessante avgjørelsen er inntatt i Rt. 2007 s. 1172. Saken gjelder bruk av makt ved pågripelse av person som nektet å stanse for politiet/bilforfølgelse.

ARREST

Spesialenheten har fra 2006 til 2014 18 ganger reagert med foretaksstraff mot politidistrikter, jf straffeloven § 48a. Foretaksstraff har vært benyttet når flere personer hver for seg har begått feil uten at den enkeltes handling isolert sett er vurdert som straffbar.

11 av 18 foretaksstraffer knytter seg til bruk av politiarrest. Spesialenhetens oppfatning er at politiet i noen sammenhenger kan opptre for rutinemessig i spørsmål som gjelder bruk av arrest. Dette knytter seg til vurderinger av nødvendighet, forsvarlighet og forholdsmessighet. I noen av sakene som har ført til straff har politiet rett og slett ikke hatt nødvendig kontroll med arrestoppholdet, noe som har medført at arrestoppholdet har vart for lenge og har vært uhjemlet. Frihetsberøvelse er et svært inngripende tiltak og alle vurderinger og handlinger

knyttet til rettslig grunnlag, behov og varighet må holde høy kvalitet.

14 personer har fra 2005 til 2014 dødd i eller i sammenheng med opphold i politiarrester i Norge. Det er i sammenheng med tre av hendelsene reagert med straff. Årsakene til at død har inntrådt er ulike. I noen av sakene er det på det rene at politiet ikke tidlig nok har evnet å registrere symptomer på forgifnings-tilstander og sykdom. Symptomer på sykdom har også vært feiloppfattet som virkninger av rusbruk. Polititjenestepersoner og arrestforvare har ikke medisinsk kompetanse. Erfaring viser at fremstilling for og klarering av lege før innsetting i arrest ikke gir noen garanti for at arrestoppholdet ikke vil innebære risiko. Det har i flere saker vært reist spørsmål om tilsynet med arrestanter gjennomføres i tråd med de krav som følger av regler og retningslinjer. Politiet skal i henhold til arrestforskriften § 2-5 ved tilsynet «forsikre seg om den innsattes situasjon».

I et ti-årig tilbakeblikk er det naturlig å peke på problemene med knapphet på varetektsplasser. Politiets egen statistikk over varighet på opphold i politiarrest og den mangelfulle overholdelsen av regelen om overføring fra politiarrest til fengsel innen to døgn er nedslående lesing. Selv om Spesialenheten i sin bedømmelse av konkrete saker ikke har funnet å reagere med straff, må situasjonen kunne betegnes som uholdbar. Det var i 2013 4250 oversittere i norske politiarrester. Nye retningslinjer fra riksadvokaten i rundskriv av 4. juli 2014 antas å ha bedret noe på situasjonen.

Flere saker som er behandlet av Spesialenheten gir grunn til å stille spørsmål ved om politiet opptrer i tråd med intensjonene ved endringen av framstillingsfristen i straffeprosessloven § 183. Fristen for framstilling av pågrepne for domstolen ble i 2006 utvidet til tre dager. Det ble ved endringen forutsatt at politiet bare helt unntaksvis skulle vente med framstilling til det hadde gått tre dager. Spesialenheten mener det er viktig at

departementet nå fullfører arbeidet med etterkontroll av fristutvidelsen. Høringsfristen var 1. mars 2011.

Saker hos Spesialenheten gir et inntrykk av at ledere i politiet i for liten grad har vært engasjert i spørsmål som gjelder bruk av politiarrest. Da Spesialenheten i 2013 etterforsket praksis med fastlenking av arrestanter til ringer i celleveggen i arresten i Søndre Buskerud politidistrikt, viste etterforskningen at fire celler i Drammen var ustyrt med slike ringer. Politidistriktets ledelse var ukjent med praksisen og Politidirektoratets arresttilsyn hadde ikke registrert ringene eller stilt spørsmål som kunne ha avdekket slik praksis. Frihetsberøvelse er blant de mest inngripende tiltak politiet rår over. En kompetent og engasjert ledelse med oppmerksomhet mot hensynet til den innsatte og dennes rettigheter er svært viktig.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ble virksom i 2014. Enheten har allerede besøkt flere arrester og rapportert om funn og anbefalinger. Forebyggingsenheten får innsyn i saker fra Spesialenheten.

BILFORFØLGELSE

Saker hos Spesialenheten viser at 12 personer fra 2005 til 2014 er død i sammenheng med politiets bilforfølgelser. 20 personer er alvorlig skadet. (Hendelser med liten eller ingen skade på person er holdt utenfor). Bilforfølgelse er for politiet en lovlig og regulert metode. Spesialenheten har i sin vurdering av mulig straffansvar knyttet til gjennomføringen av bilforfølgelser tatt utgangspunkt i gjeldende retningslinjer, fastsatt i instruks fra Politidirektoratet. Ingen saker hvor noen er død i sammenheng med bilforfølgelse har ved Spesialenhetens eller riksadvokatens behandling ført til at det har vært reagert med straff. Det har i noen saker vært stilt kritiske spørsmål til vurderingen av behovet for å iverksette forfølgelse.

Antallet døde og alvorlig skadde viser med tydelighet at bilforfølgelse er svært risikofullt. I tillegg til risiko for involverte kjøretøy innbærer metoden risiko for andre vegfarende og personer som befinner seg langs veien. En av de 12 personene som er død er en kvinnelig syklist. Hun døde etter å ha blitt påkjørt av en beruset bilfører som ble forfulgt av politiet. Bilforfølgelse blir i mange situasjoner iverksatt og gjennomført med bakgrunn i mistanke om straffbare forhold som ikke er blant de alvorligste. Spesialenheten mener ut fra skadeomfanget at det er viktig at politiet hele tiden har oppmerksomhet mot praktiseringen av metoden og ser om det bør foretas endringer i retningslinjer og rutiner.

ANDRE SAKER

Spesialenheten har i løpet av 10 år tiltalt, siktet (tilståelsesdom) eller gitt forelegg til 196 personer ansatt i politiet. 15 personer ansatt i politiet er meddelt påtaleunntatelse. I 20 saker er ansatte i politiet ved dom fradømt sine stillinger. Saker som har ført til fradømmelse av stilling har blant annet handlet om grov korrupsjon, seksuallovbrudd, misbruk av stilling, underslag og narkotikabruk. Selv om kritikere av Spesialenhetens arbeid gjerne gir uttrykk for at flere burde ha vært straffet, må antall saker og straffreaksjoner, vurdert ut fra samfunnets forventninger til politietaten, kunne betegnes som mange nok og alvorlige nok. Spesialenheten har gitt uttrykk for at flere av lovbruddene kunne ha vært unngått dersom ledere i politiet var mer årvåkne i sin lederutøvelse. Det er i flere av de alvorligste sakene klart at mange har sett faresignaler som det burde ha vært reagert i forhold til. Politiet har viktige oppgaver og utfører sitt oppdrag på vegne av samfunnet og borgerne. Oppdragets innhold og alvor innbærer at det må stilles strenge krav til ledere. Spesialenheten mener ledere i politiet kan bli flinkere til å gripe inn mot medarbeidere som man ikke fullt ut har tillit til opptre i samsvar med krav og idealer for tjenesten.

■

FORHOLD SOM ER AVGJORT MED STRAFFREAKSON 2005-2014 (poster i tiltaler og forelegg)

Type forhold	Antall	Andel
Bedrageri	13	2 %
Brudd på taushetsplikt	70	11 %
Brudd på tjenesteplikt	26	4 %
Brudd på utlendingsloven	3	0 %
Dokumentfalsk	5	1 %
Falsk forklaring	8	1 %
Frihetsberøvelse	1	0 %
Grov uforstand i tjenesten	124	20 %
Korrupsjon	24	4 %
Legemskrenkelse	19	3 %
Menneskehandel	1	0 %
Misbruk av stilling	18	3 %
Motarbeide etterforskning	1	0 %
Narkotikalovbrudd	32	5 %
Seksuallovbrudd	41	7 %
Skadeverk	4	1 %
Toloven	8	1 %
Trafikkforseelse	113	18 %
Trusler	4	1 %
Tyveri	20	3 %
Uforsiktig omgang m/skytevåpen	3	0 %
Ulovlig frihetsberøvelse	1	0 %
Underslag	25	4 %
Usannhet i tjeneste	1	0 %
Utlendingsloven	3	0 %
Våpenloven	43	7 %
Annet	14	2 %
Sum	625	

FORETAKSSTRAFF: 2005 – 2014 Straffeloven § 48a, første ledd: Når et straffebed er overtrådt av noen som har handlet på vegne av foretaket, kan foretaket straffes. Dette gjelder selv om ingen enkeltperson kan straffes.

- 1. Asker og Bærum politidistrikt**
Ulovlig frihetsberøvelse, (§ 226) (2006)
- 2. Østfold politidistrikt**
Bortkommet beslag, kr. 250 000, (§ 325 nr. 1) (2006)
- 3. Telemark politidistrikt**
Mangelfull oppfølging av våpensak (§ 325 nr.1) (2007)
- 4. Vestfold politidistrikt**
Ulovlig frihetsberøvelse, (§ 325 nr. 1) (2009)
- 5. Telemark politidistrikt**
Brudd på taushetsplikt, (§§ 121 og 325) (2009)
- 6. Vestfinnmark politidistrikt**
Sen saksbehandling, (§ 325 nr. 1) (2009)
- 7. Midtre Hålogaland politidistrikt**
Klanderverdig ransaking, (§ 325 nr. 1) (2009)
- 8. Søndre Buskerud politidistrikt**
Klanderverdig tilsyn med arrestant, (§ 325 nr. 1) (2009)
- 9. Sør-Trøndelag politidistrikt**
Ulovlig frihetsberøvelse, (§ 325 nr. 1) (2010)
- 10. Hedmark politidistrikt**
Klanderverdig forhold v. frihetsberøvelse (§ 325 nr. 1) (2011)
- 11. Oslo politidistrikt**
Ulovlig frihetsberøvelse (§ 325 nr. 1) (2011)
- 12. Søndre Buskerud politidistrikt**
Ulovlig frihetsberøvelse (§ 325 nr. 1) (2012)
- 13. Søndre Buskerud politidistrikt**
Klanderverdig tilsyn med arrestant- naken på celle (§ 325 nr.1) (2012)
- 14. Politiets utlendingsenhet**
Brudd på arbeidsmiljøloven – brannsikkerhet, mangelfull opplæring (2012)
- 15. Romerike politidistrikt**
Klanderverdig forhold ved ransaking av bolig mv. (§ 325 nr. 1) (2013)
- 16. Oslo politidistrikt**
Klanderverdig forhold ved fullbyrdelse av straff (§ 325) (2013)
- 17. Oslo politidistrikt**
Mangelfulle rutiner for bruk av fotoregister (§ 325) (2013)
- 18. Søndre Buskerud politidistrikt**
Fastlenking av arrestanter som opptrer med skadefare (§ 325) (2013)

GODKJENNING AV OVERTIDS- ARBEID

Arbeidsgiver har ment at det er grunn til å mistenke en ansatt for å ha krevd overtid uten at det er arbeidet.

Spesialenheten har fra flere virksomheter i politiet mottatt anmeldelser mot ansatte for bedrageri i sammenheng med krav om overtidsbetaling. Arbeidsgiver har ment at det er grunn til å mistenke en ansatt for å ha krevd overtid uten at det er arbeidet. En av sakene gjaldt en ansatt som hadde fått samtykke til å utføre mye arbeide hjemmefra. En annen sak gjaldt en medarbeider som hadde relativt vide fullmakter til å arbeide overtid på kontoret i helger. Felles for sakene var at anmeldelsene blant annet vedrørte overtidsarbeid som var godkjent og som hadde kommet til utbetaling. Mistanken knyttet seg i begge sakene til flere overtidsregninger over et langt tidsrom.

Spesialenhetens etterforskning av sakene har bestått i å klargjøre om de anmeldte har arbeidet på de tidspunkt det er krevd overtidsbetalt for. Det er blant annet søkt etter elektroniske spor som kan bekrefte eller avkrefte om det er utført arbeid. Det er også søkt etter elektroniske spor som kan gi opplysninger om hvor anmeldte har befunnet seg på de tidspunkt det er krevd overtidsgodtgjørelse for.

I en av sakene er det nylig tatt ut tiltale. Spesialenheten mener det er bevist at tiltalte på tidspunkt det er krevet overtidsgodtgjørelse for har oppholdt seg andre steder enn på kontoret. Det er heller ikke spor av at han på oppgitte tidspunkt har brukt politiets systemer som en nødvendig og naturlig del av sitt arbeidsoppdrag.

Spesialenheten mener sakene kan tjene som en påminnelse om viktigheten av at arbeidsgiver har gode rutiner for kontroll med bruk og godkjenning av overtid.

■

FRIHETSBERØVELSE /HENDELSER I ARREST

Spesialenheten behandler årlig flere saker om opphold i arrest. Fra saker i 2014 er det grunn til å trekke frem forhold som knytter seg til lengden på opphold i politiarrest, herunder oversittelse av fristen for fremstilling for varetekt, samt bruk av håndjern i politiarrest og meddelelser av forelegg under opphold i arrest.

Spesialenheten har hatt til behandling flere saker der fristene for varighet av opphold i politiarrest og fremstilling for retten for varetektsfengsling ikke er overholdt. Det er ulike frister for henholdsvis overføring fra politiarrest og fremstilling for varetekt. Den pågrepne skal overføres fra politiarrest til varetektscelle innen to døgn etter pågripelsen, med mindre dette av praktiske grunner ikke er mulig, jf. forskrift om bruk av politiarrest § 3-1. Dersom påtalemyndigheten ønsker å beholde den pågrepne, skal vedkommende snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågrepelse, fremstilles for tingretten for varetektsfengsling, jf. straffeprosessloven § 183 første ledd.

Fremstillingsfristen på tre dager i straffeprosessloven § 183 første ledd ble fastsatt ut fra ønsket om å redusere behovet for varetektsfengsling og den samlede tiden siktede personer sitter i varetekt under etterforskningen. I forarbeidene til bestemmelsen er det forutsatt at fristen på tre dager vil øke muligheten for at saken blir så godt etterforsket i løpet av den tiden den siktede er pågrepet,

at det ikke blir behov for fengsling. Det er videre fremhevet at hovedregelen fortsatt skal være at den siktede skal fremstilles snarest mulig, og at det bare unntaksvis kan være aktuelt å vente med fremstilling til fristen løper ut. Hvor lenge man kan vente, vil bero på forholdene i den enkelte saken, blant annet på hvor alvorlig forbrytelse det dreier seg om og på hvor komplisert og tidkrevende etterforskningen er.

I Riksadvokatens rundskriv 4/2006 er det utfalt at politimesteren og den ansvarlige politijuristen har et særlig ansvar for å kontrollere at blant annet varetekt og bruk av politiarrest i forbindelse med etterforskning blir brukt i tråd med rundskrivet. Videre presiserer Riksadvokaten at påtalemyndigheten skal arbeide aktivt og målrettet for at forutsetningene i forarbeidene blir oppfylt, og at den utvidede fristen bare skal benyttes når det er nødvendig av hensyn til en effektiv etterforskning.

Spesialenheten behandlet i 2014 en sak der en mann ble pågrepet og satt i politiarrest på grunn av at han hadde

Forts.

FRIHETSBERØVELSE /HENDELSER I ARREST

oppbevart narkotika og hadde en historikk som rusmisbruker og vinningskriminell. Samme dag ble det gjennomført ransaking på mannens bopel, og to dager senere ble han avhørt på nytt. Han ble fremstilt for fengsling etter tre dager, og ble først overført til fengsel seks dager etter at han ble pågrepet. Spesialenheten mente at det ikke var grunn til å vente til den tredje dagen etter pågripelsen med å fremstille siktede for fengsling. Allerede i løpet av den dag siktede ble pågrepet var saken godt opplyst, og det syntes tidlig å ha vært klart at siktede var høyaktuell for fengsling. Den avgjørende årsaken til at siktede ikke ble framstilt tidligere var at politiadvokaten var opptatt med andre gjøremål. Spesialenheten uttalte at hensynet til den pågrepne må veie tyngst, og at dersom ansvarlig jurist ikke har kapasitet til å fremstille personer i politiarrest for fengsling, må overordnet varsles slik at dette arbeidet kan overføres til andre.

Spesialenhetens etterforskning ga inntrykk av at overordnet kontroll med fristen i straffeprosessloven § 183 første ledd var mangelfull. Så lenge lengstefristen ble

overholdt ble det imidlertid ikke ansett å være grunnlag for å vurdere straffansvar for grov uforstand i tjenesten, men saken ble sendt politimesteren for administrativ vurdering.

I 2014 behandlet Spesialenheten også en sak der politiet hadde besluttet at en mann skulle innsettes på celle med håndjern. Mannen hadde forstyrret politiets pågrep av en bekjent av ham, og hadde unnlatte å etterkomme pålegg om å fjerne seg. Han ble innbrakt til arresten etter politiloven § 9 første ledd fordi han som følge av beruselse hadde forstyrret den offentlige ro og orden, forulempet andre eller voldt fare for seg selv eller andre.

Spesialenheten uttalte at avgjørelsen av om håndjernsbruk er rettsmessig ikke kun vil bero på om vilkårene i politilinstruksen § 3-2 er oppfylt. Det må også tas stilling til om den konkrete bruken er nødvendig, forholdsmessig og forsvarlig, jf. politiloven § 6. Terskelen for å bruke håndjern, herunder innholdet i nødvendighetsvurderingen, vil måtte vurderes ulikt der håndjern brukes på person som

er innelåst på celle, og der håndjern brukes under pågrep og transport. På celle vil den pågrepne være isolert og forhindret fra å utøve vold mot andre enn seg selv.

Spesialenheten la til grunn at beslutningen om at mannen skulle ha på håndjern etter at han var ført inn på celle var begrunnet i frykt for at han ville utøve vold ved fjerning av håndjernene og/eller frykt for at han ville utøve vold når polititjenestepersoner senere gikk inn til ham på cellen. Spesialenheten bemerket at grunnlaget for innbringelsen og mannens verbale utfall mot polititjenestepersonene isolert sett ikke skilte seg fra andre situasjoner politiet regelmessig står overfor. Beslutningen om bruk av håndjern ble ansett å være begrunnet i at mannen var aggressiv og uberegnelig, samt at han tidligere hadde utøvd vold mot tjenestemenn i politiet.

Spesialenheten var i tvil om bruken av håndjern på celle var nødvendig og forsvarlig. Det var uklart om alternative framgangsmåter, som nedleggelse på madrass og frigjøring fra håndjern under

Spesialenheten mottar fra tid til annen anmeldelser med anførsler om at arrestanter har blitt tvunget til å vedta forelegg mens de fortsatt oppholder seg i arrest.

deltagelse av flere tjenestemenn, ble vurdert. Det ble også vist til at håndjernene var festet på ryggen og at de forble på i flere timer. Bruken av makt ble samlet sett ansett som omfattende. Spesialenheten la til grunn at det var vaktleder som formelt sett traff beslutning om at mannen skulle settes på celle med håndjern på ryggen og når håndjernene skulle tas av. Dette var i samsvar med politidistriktets instruks for bruk av politiarrest. Det ble imidlertid ikke sikret notoritet om beslutningen og gjennomføringen på annen måte enn at det i oppdragsloggen var notert at patruljen meldte om at mannen skulle innsettes med håndjern. Spesialenheten mente at dokumentasjonen knyttet til inngrepet var mangelfullt. Det ble vist til at bruk av håndjern i arrest er maktbruk av så inngripende karakter at bakgrunnen for beslutningen om å benytte håndjern, hvilke momenter som begrunnet håndjernenes plassering og hvilke særlige tilsynrutiner som ble iverksatt for å begrense inngrepets karakter og varighet, må dokumenteres tydelig. I tillegg må det også eksplisitt fremgå hvem som er beslutningstaker. Spesialenheten kom til at forholdet ikke kunne

karakteriseres som kvalifisert klanderverdig og henla saken som intet straffbart forhold anses bevist.

Spesialenheten mottar fra tid til annen anmeldelser med anførsler om at arrestanter har blitt tvunget til eller forsøkt presset til å vedta forelegg mens de fortsatt oppholder seg i arrest. I en sak fra 2014 ble en person en natt kjørt til arrest på bakgrunn av at han ikke etterkom politiets pålegg om at han fjernet seg fra en pub og ut fra hans adferd i politibilen. Han ble besluttet innbrakt i medhold av politiloven § 9 fordi han var beruset og på grunn av ordensforstyrrelse. Ifølge mannen ble han på morgenen hentet ut av cellen og presentert for et forelegg. Da han opplyste til politiet at han ikke ville vedta forelegget, fikk han beskjed om at han måtte gå tilbake til cellen og vente på en etterforsker som kunne avhøre ham. Da mannen fikk opplyst at det kunne ta opptil tre timer før han ble avhørt, vedtok han forelegget for å komme seg ut av arresten.

Spesialenheten fant i denne saken ikke bevis for at mannen ble truet til å vedta

forelegget, og saken ble henlagt som intet straffbart forhold anses bevist. Spesialenheten har heller ikke tidligere konkludert med straffansvar i saker om forkynnelse av forelegg i arrest, men mener at politiet bør være varsom med slik praksis. Dette gjelder særlig dersom alternativet til å vedta forelegget er fortsatt arrestopphold i påvente av avhør. Arrestanten vil i slike situasjoner lett kunne føle seg presset til å vedta forelegg. Videre vil arrestanten ved dette kunne fratas mulighet til nødvendige overveielser og vurderinger av forelegget, både fordi ønsket om å komme ut av arrest vil kunne være styrende for arrestantens stillingtagen til forelegget og fordi arrestanten på et slikt tidspunkt vil kunne være i en tilstand der vurderingsevnen er noe svekket. ■

METODEBRUK OG METODE- UTVIKLING

Spesialenheten forstår at politiet ikke kan ha retningslinjer for hvordan man skal gripe an alle tenkelige situasjoner.

Flere saker som er behandlet hos Spesialenheten har reist spørsmål om en type konkret metode eller framgangsmåte som benyttes av politiet kan anses å være lovlig, enten generelt eller i forhold til den konkrete situasjonen metoden er brukt i. I sakene er det da også et spørsmål om hvordan metoden er utviklet og hvordan den som har benyttet metoden har fått kjennskap til den. Det vil også være spørsmål om hvilken kjennskap til eller kontroll med utviklingen av metoden overordnede, Politidirektoratet eller Politihøgskolen har hatt.

Spesialenheten har nylig avgjort en sak hvor tjenestepersoner i et politidistrikt var anmeldt for utilbørlig opptreden. Da tjenestepersonene oppfattet at en person som ble mistenkt for narkotikaomsetning forsøkte å skjule og svelge narkotika, hindret de mistenkte i å svelge ved at den ene tjenestepersonen førte en sammenslått teleskopbatong inn i munnen hans. En annen tjenesteperson forsøkte ved bruk av en utslått teleskopbatong samtidig å pirke narkotika ut av persons munn. Den mistenkte lå mens dette skjedde nede i gaten med håndjern

festet bak på ryggen og ytte motstand mot politiets inngripen. Hendelsen ble filmet av en person som observerte den. Filmen ble senere lagt ut på internett.

Tjenestepersonene forklarte at de gikk fram som beskrevet for blant annet å hindre den mistenkte i å utføre en handling som kunne være farlig for ham selv. Spesialenhetens vurdering var at politiets framgangsmåte, som innebar undersøkelse av munnhulen, måtte anses som en kroppslig undersøkelse, jf straffeprosessloven § 157 og påtaleinstruksen kap. 10. Tjenestepersonen hadde ikke selv adgang til å beslutte kroppslig undersøkelse. Spesialenheten påpekte videre at framgangsmåten var brutal. Batongen anses ikke egnet for formålet den ble benyttet til, verken ut fra utforming eller krav til hygiene. Borgarting lagmannsrett har i en dom av 13. mars 2014 (LB-2013-106824) i likhet med Spesialenheten kommet til at framgangsmåten er å anse som kroppslig undersøkelse.

Polititjenestepersonen forklarte at de ofte stod overfor personer som forsøkte

å skjule narkotika i munnen. En metode for å hindre svelging av narkotika hadde vært etterspurt av operative mannskaper i flere år. Det hadde blant annet vært et tema på treningssamlinger. Det hadde imidlertid ikke kommet noen avklaringer, verken fra politidistriktet eller fra Politihøgskolen. Svaret man hadde fått, var at man måtte finne sin egen måte å gå fram på. Tjenestepersonene oppga for øvrig at bruken av batong i munnhulen ikke var noe de hadde funnet på selv. De ga uttrykk for at dette har vært praksis blant mannskaper i politidistriktet i mange år. Den ene tjenestepersonen oppga at han selv hadde blitt kjent med framgangsmåten allerede i 2005.

Ledere i politidistriktet forklarte at de var ukjent med framgangsmåten og gav uttrykk for at den ikke kunne ha vært benyttet i noe særlig omfang. En leder viste til at det ikke foreligger rutiner for hva politiet skal gjøre i alle tenkelige situasjoner og påpekte at politiet ikke har kapasitet til å ta inn til arresten alle de mistenker for å oppbevare narkotika i munnen. Politidistriktets øverste ledelse la da de ble kjent med hendelsen forbud

mot at batong benyttes for å hindre svelging av narkotika.

Spesialenheten forstår at politiet ikke kan ha retningslinjer for hvordan man skal gripe an alle tenkelige situasjoner. Det vil imidlertid klart være et lederansvar å ha kjennskap til hvordan tjenesten utføres og forsikre seg om at tjenesteoppdrag/situasjoner som er av en tilnærmet rutinemessig karakter gripes an på lovlig vis. Mannskaper som ønsker avklaringer knyttet til framgangsmåte og metodebruk må tas på alvor og veiledes.

■

VARSLING OM ANMELDELSE

Spesialenheten får fra tid til annen spørsmål fra tjenestepersoner om hvorfor Spesialenheten ikke har varslet dem om at de er anmeldt. Straffeprosesslovens og påtaleinstruksens bestemmelser om anmeldelse, etterforskning, mistenktes og siktedes rettigheter, klageadgang etc. gjelder tilsvarende for Spesialenhetens behandling av straffesaker som for påtalemyndigheten for øvrig. Regelverket er således det samme om det er en tjenesteperson som er anmeldt eller om vedkommende er en «vanlig borger».

Spesialenheten mottar i hovedsak anmeldelsen direkte fra anmelder eller får anmeldelsen videresendt fra politidistriktet. Spesialenheten registrer anmeldelsen og sender skriftlig bekrefteelse til anmelder om at anmeldelsen er registrert. Lovverket har ingen tilsvarende bestemmelse om at den anmeldte skal varsles om at han er anmeldt.

Spesialenheten iverksetter etterforskning dersom det som følge av anmeldelsen eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold, eller når noen er død eller alvorlig skadet som følge av en tjenestehandling eller mens de er tatt hånd om av politiet. Dersom Spesialenheten iverksetter etterforskning, vil den anmeldte tjenestepersonen bli gjort kjent med anmeldelsen som følge av at vedkommende blir innkalt til avhør som mistenkt. Tjenestepersonen vil også bli kjent med anmeldelsen dersom det benyttes tvangsmidler mot ham.

I de tilfeller Spesialenheten ikke iverksetter etterforskning, blir den anmeldte tjenestepersonen ofte først kjent med anmeldelsen som følge av Spesialenhetens skriftlige underretning om henleggelsen med tilhørende vedtak.

■

«POLITIET BESVARER IKKE MINE HENVENDELSER....»

Mange klager i anmeldelser eller andre typer henvendelser til Spesialenheten over at politiet ikke besvarer henvendelser. Flere viser til at de pr. telefon eller e-post gjentatte ganger har tatt opp et spørsmål, men at svaret fra politiet har uteblitt. De opplever å bli avvist.

Spesialenheten forstår at det i en hektisk hverdag kan være vanskelig å håndtere alle henvendelser på en effektiv måte. Vi vet også at mange ikke vil slå seg til ro med det svaret de mottar, dersom det ikke imøtekommer deres forventning.

Politiet kan, ut fra sitt oppdrag og som offentlig virksomhet, ikke la være å svare på henvendelser. Et raskt og avklarende svar er god service og vil i de fleste tilfeller være god ressursutnyttelse. Henvendelser som blir liggende ubesvart skaper misnøye og merarbeid.

MISBRUK AV POLITIETS REGISTRE

Spesialenheten har gjennom ti år behandlet mange saker hvor det er avdekket at polititjenestepersoner har brukt politiets registre til å søke informasjon som de ikke har noe tjenestelig behov for å innhente. Med vedtakelsen og ikrafttredelsen av den nye politiregisterloven og tilhørende forskrift, er alt regelverk om tilgang og bruk av politiets registre samlet. Selv om heller ikke tidligere regelverk kunne forstås på noen annen måte, er det nå sagt uttrykkelig i loven at tilgang til opplysninger fra politiets registre gis i den utstrekning det er tjenestemessige behov og til de formål som omfattes av loven. Bruk i strid med regelverket vil etter en konkret vurdering også kunne være straffbar. Spesialenheten har reagert med straff for misbruk av registre – også der opplysningene ikke er brakt videre slik at taushetsplikten er brutt. Av de årlige oversiktene over positive påtaleavgjørelser og rettssaker fremgår det at det både er vedtatte forelegg og domfellelser for misbruk av registre.

I forbindelse med etterforskning og irretteføring av slike saker, har det vært uttalt fra tjenestepersoner eller forsvarer at forholdet ikke er straffbart fordi «alle andre» også bruker registrene til å snoke. Om kollegaer også skulle ha begått regelbrudd eller straffbare handlinger, har ikke betydning for straffansvaret for den som er under strafforfølgning.

BISTAND TIL CPT

(Den europeiske
torturovervåkningskomiteen)

CPTs rapport om besøket og portugisiske myndigheters svar finnes her:

- www.cpt.coe.int/documents/prt/2013-35-inf-eng.pdf
- www.cpt.coe.int/documents/prt/2013-36-inf-eng.pdf

PORTUGAL

Besøket ble gjennomført i mai 2013. Besøket var en oppfølging av CPTs periodiske besøk til Portugal i februar 2012. CPT ville undersøke nærmere flere forhold relatert til fengselsvesenet. Videre ønsket CPT å se på Portugals nasjonale systemer for ivaretagelse av påstander om overgrep fra myndighetspersoner mot sivile. I tillegg gjennomgikk delegasjonen flere konkrete saker knyttet til anklager om overgrep fra myndighetspersoner.

Delegasjonen fra CPT gjennomførte blant annet møter med departementer, Riksadvokatembetet, fengselsvesenet, samt IGAI (Inspectorate General of Home Affairs). Videre gjennomgikk delegasjonen en rekke saker relatert til anklager om overgrep fra myndighetspersoner. Min bistand knyttet seg i første rekke til det sistnevnte.

CPT fremhevet viktigheten av at anklager om overgrep fra myndighetspersoner mot sivile ble fulgt opp, både i forhold til ofrene og de anklagede myndighetspersonene. Det ble under-

streket at troverdigheten av forbudet mot mishandling ble svekket hver gang myndighetspersoner som beordret eller utførte overgrep ikke ble holdt ansvarlig for sine handlinger. Videre ble det vist til at overtrederne ville tro at de straffet kunne fortsette å begå overgrep dersom det ikke ble reagert raskt og effektivt på slike anklager.

Besøket avdekket systemsvikt på enkelte områder, bl.a. ved at det ikke forelå et sentralt system for å sikre notoritet om overgrepssaker og således en mulighet til å kontrollere at slike anklager ble fulgt opp. Komiteen påpekte også mangler ved etterforskningen av enkeltsaker.

Tekst: Etterforsningsleder Helle Gulseth, Spesialenheten for politisaker

Våren 2013 mottok Spesialenheten en henvendelse fra Den europeiske torturovervåkningskomiteen (CPT). Spesialenheten ble spurt om å avgi en ekspert til et besøk i Portugal. Fordi jeg hadde internasjonal erfaring fra Justisdepartementets styrkebrønnprosjekt i Afghanistan og Moldova, ble jeg forespurt og deretter godkjent av CPT.

For informasjon om CPTs arbeid i Ukraina høsten 2013 og våren 2014 vises til deres hjemmeside: www.cpt.coe.int/en/

Se spesielt:

- www.cpt.coe.int/documents/ukr/2014-15-inf-eng.pdf
- www.cpt.coe.int/documents/ukr/2013-12-20-eng.htm
- www.cpt.coe.int/documents/ukr/2014-02-26-eng.htm
- www.cpt.coe.int/documents/ukr/2014-09-18-eng.htm

UKRAINA

I september 2014 deltok jeg på CPTs besøk til Ukraina. Besøket var en oppfølging av tidligere besøk og kontakt med ukrainske myndigheter i 2013 og 2014, med særlig oppmerksomhet rettet mot situasjonen og utviklingen i Ukraina siden høsten 2013.

Det ble bant annet avholdt møter med departementer, Riksadvokatembetet og statsadvokatembetet i Kiev. Flere institusjoner hvor personer ble holdt fengslet ble besøkt og et betydelig antall personer ble intervjuet. Et av formålene med besøket var å undersøke påstander om alvorlig fysisk mishandling av innsatte utført av ansatte ved to fengsler. CPT hadde mottatt klare indikasjoner på at innsatte hadde blitt utsatt for fysisk avstraffelse og andre represalier for angivelig å ha klaget til CPT.

Et annet formål med besøket var å se på varetektssituasjonen til personer som hadde blitt pågrepet i forbindelse med de pågående antiterrorismeoperasjonene. Besøket omfattet også en vurdering av påtalemyndighetens

etterforskning av påstander om overgrep mot sivile begått av myndighetspersoner under Maidan-demonstrasjonene.

Min oppgave besto hovedsakelig av å gjennomgå deler av dette etterforskningsmaterialet med fokus både på etterforskningen av enkeltsaker, samt Ukrainas systemer for å behandle slike saker.

Arbeidet med CPT har gitt meg en mulighet til igjen å kunne løfte blikket utover Norges grenser og jobbe med viktige saker i et menneskerettighetsperspektiv. Kunnskap om andre nasjoners systemer gir også mulighet til å se på norske ordninger med et kritisk blikk.

Ny rolle for Sivilombudsmannen:

FOREBYGGING AV TORTUR

I løpet av våren 2014 ble Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse etablert som en ny avdeling hos ombudsmannen.

Forebyggingsenheten er et tverrfaglig team på fem personer med kompetanse innen menneskerettigheter, medisin og samfunnsvitenskap. Enheten kan også engasjere eksterne eksperter til utvalgte besøk.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet gjennomfører besøk over hele Norge til steder der personer er, eller kan være, fratatt sin frihet. Dette omfatter blant annet fengsler, politiarrester, utlendingsinternat, psykiatriske institusjoner og lukkede barnevernsinstitusjoner. Forebyggingsenheten har adgang til alle slike steder, inkludert institusjoner drevet av private etter tillatelse fra det offentlige. Besøkene kan gjennomføres både med og uten forhåndsvarsel.

Samtaler med mennesker som er fratatt friheten er en sentral informasjonskilde, og samtalene gjennomføres alltid uten

andre til stede enn den frihetsberøvede og enhetens medarbeider(e), eventuelt en tolk.

Etter et besøk publiseres en rapport som inneholder både funn og anbefalinger. Rapportene legges ut på Sivilombudsmannens hjemmeside (<https://www.sivilombudsmannen.no/om-torturforebygging/forsiden/>). Enheten behandler ikke enkeltklager, men påser at frihetsberøvede blir informert om muligheten til å få en eventuell klagesak behandlet hos en av de øvrige avdelingene hos Sivilombudsmannen.

Effektiv forebygging forutsetter en helhetlig tilnærming. Det er derfor etablert et rådgivende utvalg med 15 medlemmer for å sikre råd og innspill fra eksperter og sivilt samfunn. Det holdes også løpende kontakt med ansvarlige departementer, direktorater og eksisterende forvaltningstilsyn. I tillegg tilbyr forebyggingsenheten forelesninger til relevante utdanningsinstitusjoner og har dialog med fagforeningene innen sektorene som er dekket av mandatet.

Tekst: Helga Fastrup Ervik, leder for forebyggingsenheten hos Sivilombudsmannen

Da Norge i juni 2013 ratifiserte tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon (OPCAT) fikk Sivilombudsmannen et særlig mandat om å forebygge tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Internasjonalt samarbeider Forebyggingsenheten med internasjonale menneskerettighetsorganer, særlig med FNs underkomité for forebygging (UN Subcommittee on Prevention of Torture, SPT). SPT kan selv besøke alle steder for frihetsberøvelse i Norge og skal gi råd til den nasjonale forebyggingsenheten. Forebyggingsenheten har også løpende dialog med internasjonale ekspertorganisasjoner på forebygging av tortur, som Association for the Prevention of Torture (APT) og Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT), og deltar i faglige nettverk for europeiske OPCAT-organer.

Høsten 2014 ble det gjennomført besøk til to fengsler (Tromsø og Bergen), to besøk til sentralarresten i Vestfold politidistrikt (Tønsberg) og ett besøk til sentralarresten i Søndre Buskerud politidistrikt (Drammen). Det første besøket til Tønsberg arrest var varslet, mens det andre ikke ble varslet. Rapportene fra alle besøkene er offentliggjort på hjemmesiden.

I besøksrapportene for politiarrestene var enheten blant annet opptatt av oversit-

telse av fristen for sittetid. Lange opphold i politiarrest er flere steder utbredt, til tross for at politiarrester er uegnet for lengre opphold. Politiarrestenes bygningsmasse og beliggenhet gjør det vanskelig å oppfylle arrestantenes grunnleggende behov for å se dagslys og å ha fysisk aktivitet. Det ble foreslått konkrete tiltak for å motvirke risiko for isolasjonsskader og det ble gitt anbefalinger knyttet til helsehjelp og selvmordsrisiko.

Besøksvirksomheten vil gradvis bli trappet opp i 2015, og utvidet til andre institusjonstyper som psykiatriske institusjoner og barnevernsinstitusjoner. Besøkene til arrester vil fortsette og vil som hovedregel ikke bli varslet på forhånd.

Det avgis årlig melding til Stortinget og FNs underkomité for forebygging om arbeidet.

■

ETTERFORSKING AV SAKER HVOR POLITIET HAR SKUTT

Kan erfaring fra etterforskning av saker hvor politiet har brukt skytevåpen gi grunnlag for refleksjoner i debatten om bevæpning av politiet? Kan erfaring fra etterforskning av skytesaker gi grunnlag for læring i politiet?

Spesialenheten for politisaker vil ikke ta noe standpunkt til spørsmålet om bevæpning av politiet. I en tid med debatt om dette mener vi likevel det kan være interessant å redegjøre for erfaring fra 10 år med etterforskning av skytesaker. Regelverket tilsier at Spesialenheten skal motta varsel og iverksette etterforskning i alle saker hvor noen har blitt skadet som følge av at politiet har løst skudd. Det følger av påtaleinstruksen 34-6 andre ledd at Spesialenheten uavhengig av mistanke om straffbart forhold skal etterforske saker hvor noen er død eller alvorlig skadet som følge av politiets tjenestehandlinger. I tillegg har riksadvokaten gitt instruks om at det bør iverksettes etterforskning uavhengig av anmeldelse og selv om skaden ikke er alvorlig når politiet har skadet noen ved bruk av skytevåpen (Riksadvokatens rundskriv 3/2006). Spesialenheten har også etterforsket hendelser hvor politiet har rettet skudd mot person, men ikke truffet og hendelser hvor det kun er avfyrt varselskudd eller truet med bruk av skytevåpen.

Siden 2005 har Spesialenheten etterfors-

ket 15 saker hvor det har oppstått skade på person som følge av at politiet har brukt skytevåpen. Det er 16 personer som er skadet ved disse hendelsene, og i 2 av disse sakene medførte skadene døden.

Den første hendelsen med dødelig utgang skjedde i Larvik den 18. mai 2005. Politiet rykket ut etter en oppringning fra en person som var blitt truet med kniv. En patrulje reiste ut for å snakke med den som var truet og den antatte gjerningspersonen (A). Det ble ikke vurdert som nødvendig å be om bevæpningstillatelse. Da patruljen oppsøkte A på hans bopel kom politibetjent B i snakk med han, og det oppsto raskt en truende situasjon ved at A hevet en kjøttøks mot B og kom mot han. B sprayet pepper spray mot A og løp unna, snublet og falt, A snudde og gikk en annen retning. Patruljen ba om tillatelse til bevæpning og fulgte etter A som beveget seg i et område med mye folk og trafikk. Før han fikk bevæpnet seg ropte B til A at han måtte stanse, han kom da på nytt mot B med hevet øks. B sprayet mot han med pepperspray uten synlig virkning. B's

makker C kom til stedet med tjenestebilen og B bevæpnet seg med revolver som lå lagret i bilen. Vitner beskrev at A på dette tidspunktet vinglet fra side til side, skrek og slo med kjøttøksen i lufta. Det var flere personer i området, deriblant barn. B ropte «bevæpnet politi» til A og flere ganger «stans det er politi», «legg deg ned» og lignende samtidig som han rettet våpenet sitt mot As mageregion. B oppfattet at A gjorde en kastebevegelse mot han med øksen og avfyrt i rask rekkefølge to skudd. Den etterfølgende etterforskningen viste at ett av skuddene traff A i brystregionen og var umiddelbart dødelig. Ett av skuddene traff ikke A. Spesialenheten avhørte 29 vitner i tillegg til at B og C ble avhørt som mistenkte. Det ble foretatt kriminaltekniske undersøkelser og sakkyndig likundersøkelse. Det ble innhentet uttalelse fra PHS og forsvarer om faren forbundet med knivangrep. Saken ble henlagt som intet straffbart forhold anses bevist for både B og C.

Den 22. april 2006 endte en pågripelses-situasjon med at en person (A) ble skutt og drept av politiet. Politiet rykket ut på

Politidirektoratet publiserte våren 2014 et statistikknotat om politiets bruk av skytevåpen. Nedenfor er det tatt inn noen tall hentet fra denne publikasjonen, se «Politiets trussel om bruk av skytevåpen eller bruk av skytevåpen 2002-2013, statistikknotat oppdatert 1. mai 2014, avdeling for politiberedskap og krisehåndtering, Politidirektoratet».

ANTALL TILFELLER DER POLITIET HAR AVFYRT SKUDD

2005	3
2006	3
2007	0
2008	2
2009	3
2010	6
2011	1
2012	3
2013	3

ANTALL TILFELLER DER POLITIET HAR TRUET MED SKYTEVÅPEN

2005	52
2006	75
2007	65
2008	55
2009	58
2010	75
2011	66
2012	58
2013	58

melding om at det var avfyrt skudd ved en hytte. Patruljene som rykket ut fikk bevæpningstillatelse og bevæpnet seg med tjenesterevolvere som var oppbevart i bilene. Etter hvert kom flere bevæpnede enheter til, herunder beredskapstroppen. Fremme ved hytta kom to personer politiet i møte etter tilrop og opplyste at en tredjeperson var stukket til skogs bevæpnet med et haglegevær. I timene frem til A ble skutt og drept av politiet, ble han mange ganger tilropet av politiet, det ble avfyrt varselskudd og A svarte ved flere anledninger med å skyte mot politiet for deretter å løpe videre. Fem tjenestemenn ble truffet av hagl fra A's skytevåpen. Etter å ha tatt deknning bak en murkant løst han skudd mot beredskapstroppen som hadde posisjonert seg i forhold til murkanten med en avstand på ca 15 meter. Det ble gjentatte ganger ropt «bevæpnet politi, legg hendene på hodet» eller lignende, noe A besvarte med skudd som traff to av beredskapstroppens tjenestemenn. To tjenestemenn fra beredskapstroppen avfyrte så flere skudd mot A. Ett av skuddene traff A i hodet og medførte raskt døden. Spesialenheten avhørte 21

Kommisjonen som gransket politiets håndtering av hendelsene 22. juli 2011 innhentet tall for politiets skarpe oppdrag.

Kommisjonens analyse viste at det for perioden 2004-2012 var registrert 19 688 unike oppdrag med bevæpning i landets politidistrikter. Antallet økte med 44 % siden 2007.

Kilde: NOU 2012:14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen, s. 325.

vitner og fire polititjenestepersoner som mistenkte. Det ble gjort kriminaltekniske undersøkelser, utført sakkyndig likundersøkelse og innhentet dokumentasjon fra politiet (bl.a. videoopptak fra politihelikopteret som deltok i aksjonen). Sakene ble alle henlagt som intet straffbart forhold anses bevist.

I en av de øvrige sakene oppsto livstruende skader som følge av skuddskader

Forts.

ETTERFORSKING AV SAKER HVOR POLITIET HAR SKUTT

i lårene. De øvrige 13 personene som er skutt og skadet av politiet har ikke fått livstruende skader. I alle bortsett fra to saker er det skader i beina; en person ble truffet magen og en person ble truffet i rumpa og i hånden. Det er kun en av disse 15 sakene som gjelder en planlagt væpnet aksjon. Politiet skjøt og skadet to personer under et ransforsøk i august 2004. Saken ble først etterforsket av daværende SEFO og så overført til Spesialenheten for politisaker. Politiet hadde på forhånd samlet informasjon som tilsa at en verditransport denne dagen kunne bli ranet av bevæpnede gjerningspersoner inne i DNB NOR sine lokaler på Jessheim. Politiet var på stedet da gjerningspersonene tok seg inn i bygget og under pågripelsen ble begge ranerne truffet av skudd fra politiet.

Av sakene hvor noen er skadd eller død som følge av politiets bruk av skytevåpen, er det kun i en av sakene hvor den som skjøt har bevæpnet seg uten forhåndsgodkjenning. Polititjenestepersonen gjorde dette etter å ha hørt over sambandet at kollegaer ba om bistand og at gjerningspersonen hadde våpen.

Spesialenheten la til grunn at meldingene på sambandet ga grunnlag for bevæpning etter våpeninstruksen § 11. Bestemmelsen gir den enkelte mulighet til å bevæpne seg når han er avskåret fra å innhente foresattes bevæpningsordre og situasjonen gjør det helt nødvendig å bevæpne seg. I de øvrige sakene har det enten vært gitt bevæpningstillatelse på forhånd eller underveis. Noen av sakene gjelder situasjoner hvor en person som er mistenkt for straffbare handlinger skal pågripes og vedkommende er observert med våpen eller har allerede brukt våpen (flere saker gjelder utrykning etter knivstikking).

Andre gjelder pågripelsessituasjoner hvor tjenestepersoner underveis blir klar over at gjerningspersonen har våpen tilgjengelig eller truer med det. Flere av sakene gjelder pågripelse av personer som i situasjonen fremstår å være psykisk ustabile. Det er et felles trekk ved sakene at det er først etter at politiet har gjort seg til kjenne med tilrop og i flere av sakene over lengre tid har forsøkt å få gjerningspersonen til å overgi seg, at det blir løsnet skudd.

Ett annet felles trekk ved alle 15 sakene er at de er henlagt som intet straffbart forhold anses bevist for tjenestepersonene som har vært etterforsket for bruken av tjenestevåpen. Avgjørende for dette er selvfølgelig overholdelse av politiloven og våpeninstruksens regler om trinnvis opptrapping av virkemiddelbruken og at bruk av skytevåpen kun skal brukes som siste utvei. I mange av sakene er skudd løsnet fordi polititjenestepersonen som skyter har opplevd at sitt eget eller andres liv står i fare.

Spesialenheten mener at to døde og 13 skadde personer som følge av politiets bruk av skytevåpen over en periode på 10 år, er relativt få sett i forhold til politiets oppdragsmengde. Det antas at politiet ikke sjelden er i situasjoner hvor det etter omstendighetene ikke ville være i strid med våpeninstruksen å skyte, men at det av ulike grunner ikke brukes skytevåpen til å løse situasjonen. (Se statistikk over bevæpningsordrer og avfyrte skudd i egen boks.) Spørsmålet er om endring av bevæpningsordningen vil innvirke på hvordan politiet løser slike situasjoner. ■

Spesialenheten har ikke reagert med straff overfor tjenestepersoner som har skutt mot person under tjenesteoppdrag. Derimot er det flere som har fått forelegg for uforsiktig omgang med skytevåpen under øvelse. I 2013 ble en tjenesteperson ilagt et forelegg for grov uforstand i tjenesten ved å ha avfyrte fem skudd mot dekkene på en personbil som politiet forsøkte å stanse. Forelegget ble ikke vedtatt og saken ble behandlet ved Oslo tingrett. Tjenestepersonen ble frifunnet. Tingretten la i sin vurdering av saken til grunn at polititjenestepersonen ikke hadde forholdt seg i overensstemmelse med våpeninstruksen, men at hans vurdering ikke var så uforsvarlig at han utviste grov uforstand i tjenesten.

Politioverbetjent Steinar Vee Henriksen fikk i 2014 Politihøgskolens pris for utdanningskvalitet for sitt arbeid med utvikling av skyteopplæringen for politistudenter. Spesialenheten har bedt han om å redegjøre for hvordan Politihøgskolens utdanning i våpen og taktikk har utviklet seg de siste 10 årene og hvordan Spesialenhetens vedtak er benyttet i undervisningen i dag.

SPESIALENHETENS ETTERFORSKING AV SKYTESAKER

Spesialenheten varsles umiddelbart dersom noen er død eller alvorlig skadet. Det kan ta tid for Spesialenhetens etterforskere å komme til åstedet. Spesialenheten har behov for informasjon som kan bidra til raskt å komme i posisjon til å ta beslutninger om hvilke etterforskningskritt som skal tas. Det vil derfor regelmessig straks bli anmodet om oppdragslogg fra hendelsen, lydlogg og oversikt over tjenestepersoner som deltok på oppdraget og personer med ansvar for beslutninger underveis. Det må avklares hvem som skal sikre åstedet og foreta åstedsundersøkelse. Spesialenheten vil vurdere behovet for å be om skjerming av tjenestepersoner som har deltatt på oppdraget før de avhøres. Dersom det er uavklart hvem som har skutt, kan det være aktuelt å ta kruttslamprøver. Tjenestevåpnene må sikres – helst skal det tas foto før rutinen tøm-våpen-kontroller gjennomføres.

«Det har vært en god utvikling av PHS utdanner innenfor våpen og taktikk de siste 10 årene, både hva angår kvalitet og omfang. Det er etablert egne instruktørutdannelser og tilhørende spesialmoduler for arrestasjonsteknikk, våpen og taktikk, noe som har hevet kompetansen for instruktører og innsatspersonell i politiet. Operativ seksjon ved PHS har også gjort en meget god innsats for å heve kvaliteten på våpenopplæringen i politiet, og antallet timer våpenopplæring i PHS bachelorutdanning har økt fra 54 timer i 2007 til 102,5 i 2014. Dette skyldes blant annet innføringen av pistol, hvor to dagers opplæring på revolver ble erstattet med en ukes opplæring på pistol, og pistolkurset også legger stor vekt på sikker våpenbehandling. I den sammenheng understrekes det at det ved opplæring i våpen og taktikk fokuseres på å holde bruken av makt på et minimum, og sikkerhet for alle parter har høy prioritet.

I Politihøgskolens utdanning innenfor det rettslige rammeverket for politiets bruk av maktmidler, benyttes situasjonstrening i en treningssimulator. Her blir studentene

stilt overfor filmsekvenser hvor de skal se, oppfatte, vurdere og handle riktig etter politiets våpeninstruks og retningslinjer for taktikk og våpen. Filmsekvensene er et utviklingsarbeid i forbindelse med Politihøgskolens simulatorprosjekt, hvor det ble utarbeidet helt nytt undervisningsmateriale. Grunnlaget for dette prosjektet var Spesialenhetens og Riksadvokatens vedtak, hvor det er gjort rettslige vurderinger av politiets bruk av skytevåpen i tjenesten. Dette dokumentgrunnlaget har dannet grunnlaget for mange av filmsekvensene i treningssimulatoren, og for disse er også de aktuelle vedtakene vedlagt instruktørmanualene. På denne måten benytter Politihøgskolen aktivt erfaringsgrunnlaget som ligger i disse vedtakene, for å holde et kritisk og utviklingsorientert perspektiv for denne opplæringen.» ■

SAKSBEHANDLING I TO NIVÅER

Spesialenheten er en etterforsknings- og påtaleenhet. Virksomheten styres av straffeprosessloven, påtaleinstruksen og direktiver fra Riksadvokaten. Saksbehandlingen skjer i to nivåer. Sjefen for Spesialenheten skal ikke delta i eller gi detaljerte føringer for etterforskningsavdelingenes arbeid.

ETTERFORSKINGSAVDELINGENE

1 | Mottak av anmeldelse/sak

Spesialenheten mottar anmeldelse fra privatpersoner, advokater eller fra politidistrikt. I noen tilfeller oppretter Spesialenheten selv sak for eksempel på bakgrunn av medieoppslag.

I følge straffeprosessloven er det obligatorisk etterforskning i saker hvor en person er død eller alvorlig skadet som følge av en tjenestehandling, eller mens personen var tatt hånd om av politi eller påtalemyndighet.

2 | Undersøkelser

Spesialenheten foretar undersøkelser for å vurdere om det er rimelig grunn til å iverksette etterforskning. Ofte vil anmelder bli avhørt for å utdype anmeldelsen. Dokumentasjon hos politiet som oppdragslogg for en hendelse eller lyd- og videomateriale fra arresten innhentes. Dersom det finnes en «speilsak» hos politiet – dvs en straffesak mot den som anmelder politiet til Spesialenheten – vil dokumenter fra denne saken som regel bli innhentet.

3 | Etterforskning

Spesialenheten har adgang til å benytte alle lovlige etterforskningsmetoder. Bevisinnhenting i Spesialenhetens saker skjer først og fremst ved avhør av anmelder, vitner og mistenkte. I noen saker er det grunnlag for ransaking, pågrepelse og varetektsfengsling. I de fleste saker vil det være innhentet dokumentasjon som ledd i de innledende undersøkelser. Ut over det kan det for eksempel være relevant å foreta åstedsundersøkelser, innhente medisinske vurderinger, beslaglegge telefon eller pc og innhente logger for bruk av politiets registre.

4 | Skriftlig innstilling til Sjefen for Spesialenheten

Når en sak anses tilstrekkelig opplyst, sendes saken til Sjefen for Spesialenheten med en skriftlig innstilling. Innstillingen skrives av en av avdelingens fast ansatte jurister eller av en av advokatene på verv.

SJEFEN FOR SPESIALENHETEN

1 | Skriftlig begrunnet vedtak i alle saker

Sjefen for Spesialenheten avgjør alle enhetens saker (unntatt saker hvor påtalespørsmålet avgjøres av Kongen i statsråd eller Riksadvokaten). I alle saker – også saker som henlegges uten etterforskning – fattes et skriftlig begrunnet vedtak. I vedtaket redegjøres det for hva som er anmeldt, hvilke undersøkelser/etterforskning Spesialenheten har foretatt, hvilket faktum som legges til grunn og en juridisk vurdering av forholdet. Vedtaket skrives av en av juristene hos Sjefen for Spesialenheten.

2 | Henleggelse

Dersom det ikke er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold begått i tjenesten, henlegges saken uten etterforskning i henhold til straffeprosessloven § 224. Er saken etterforsket og bevisene med styrke taler mot at det er begått en straffbar handling, henlegges saken som intet straffbart forhold anses bevist. Dersom faktum ikke kan klarlegges tilstrekkelig, eller det er tvil om de objektive eller subjektive straffbarhetsvilkår er oppfylt, henlegges saken etter bevisets stilling.

3 | Positiv påtaleavgjørelse

Når vilkårene for straff er til stede utferdiges forelegg, påtaleunntatelse eller tiltale. I tråd med god påtaleskikk skal det ikke tas ut tiltale med mindre man er overbevist om straffskyld og at denne vil kunne bevises for en domstol.

4 | Administrativ vurdering

Spesialenheten skal sende saken til berørt politimester, sjef for vedkommende særorgan eller annen rett instans dersom det gjennom anmeldelse eller ved enhetens etterforskning er kommet frem forhold som tilsier at saken bør vurderes administrativt, jf. påtaleinstruksens § 34-7. Se mer på side 40.

5 | Underretning til sakens parter

Vedtaket sendes sakens parter (som regel anmelder og anmeldte tjenestepersoner) og politimesteren i det aktuelle distriktet. Politidirektoratet får oversendt saken dersom saken berører direktoratets ansvarsområde. Politidirektoratet får kopi av vedtak i saker sendt til administrativ vurdering.

6 | Klage til Riksadvokaten

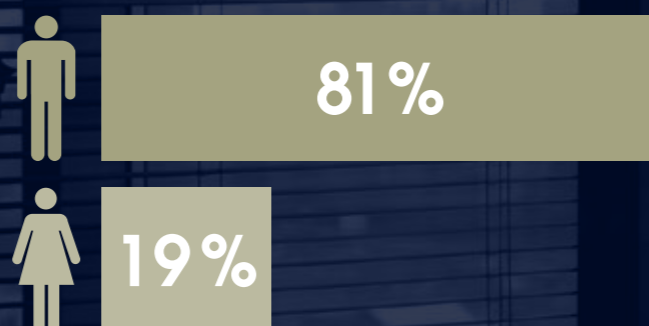
Spesialenhetens avgjørelser kan påklages til Riksadvokaten.

STATISTIKK 2014

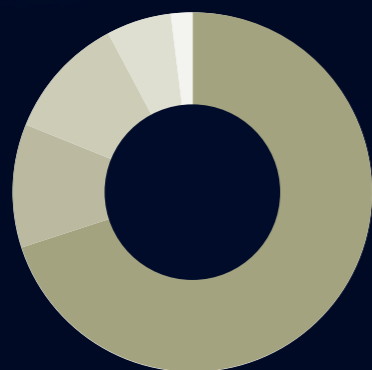
REGISTRERTE ANMELDELSER

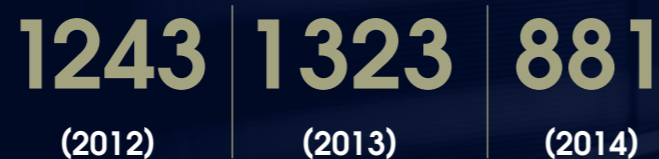
ANMELDERE (kjønnsfordeling)

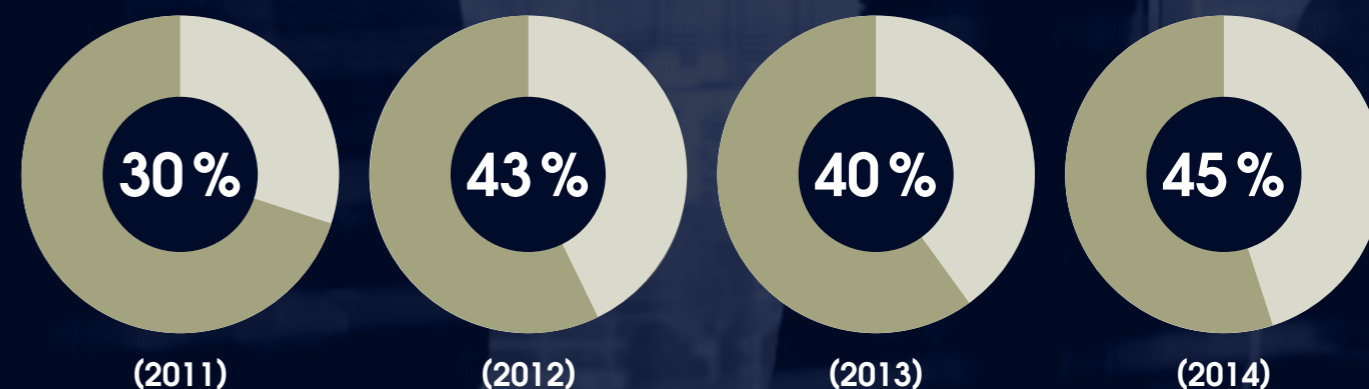
HVEM ER ANMELDERE?

ANTALL AVHØR (påtaleavgjorte saker)

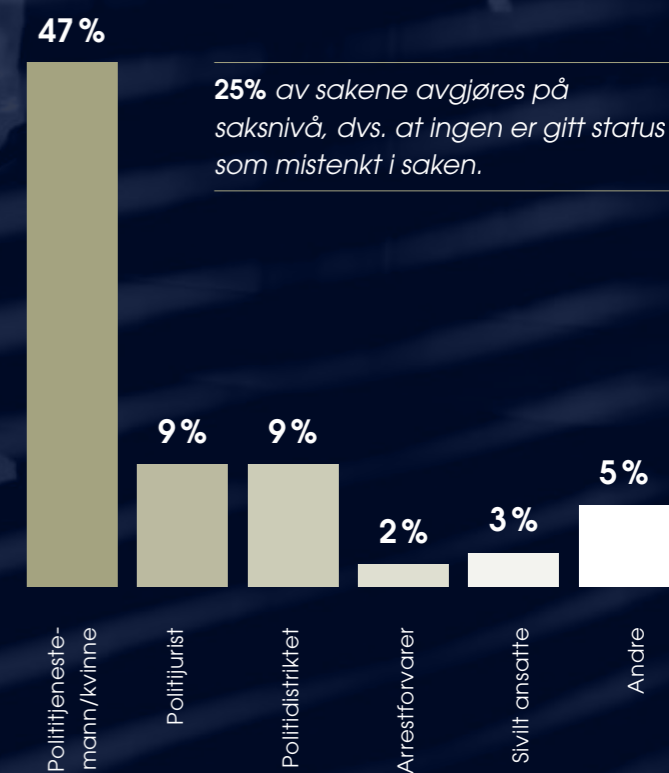
IKKE RIMELIG GRUNN TIL Å ETTERFORSKE (Grafer viser andel henlagt uten etterforskning)

Spørsmålet om det skal iverksettes etterforskning er av skjønnsmessig karakter. I følge straffeprosessloven § 224 foretas etterforskning når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige. Ved vurderingen av om det er rimelig grunn til å iverksette etterforskning, vil sentrale momenter være sannsynligheten for at det har funnet sted en eller flere straffbare handlinger, hvor alvorlige de eventuelle straffbare handlinger antas å være og en konkret saklighetsvurdering.

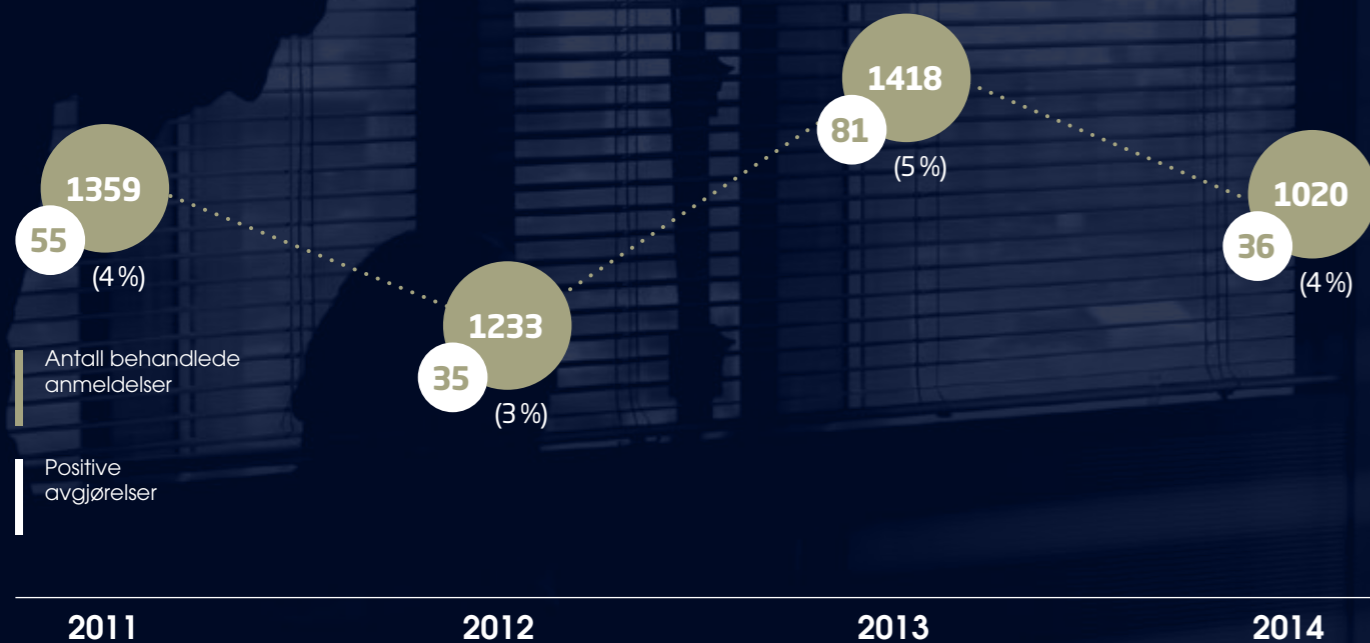
Spesialenheten har en lav terskel for å iverksette etterforskning. At Spesialenheten henlegger mellom 30 til 45 % av sakene uten etterforskning skyldes blant annet at mange anmeldelser gjelder fullt ut lovlige tjenestehandlinger og at en del anmeldelser er klart usaklige eller helt uten begrunnelse. Spesialenheten mottar også anmeldelser hvor anmelder åpenbart har som motiv å hindre politiets arbeid i en pågående etterforskning. Selv om saken henlegges uten etterforskning, er det som regel gjort en del undersøkelser og det skrives et skriftlig begrunnet vedtak.

HVEM ER ANMELDT / MISTENKT?

STATISTIKK 2014

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSE

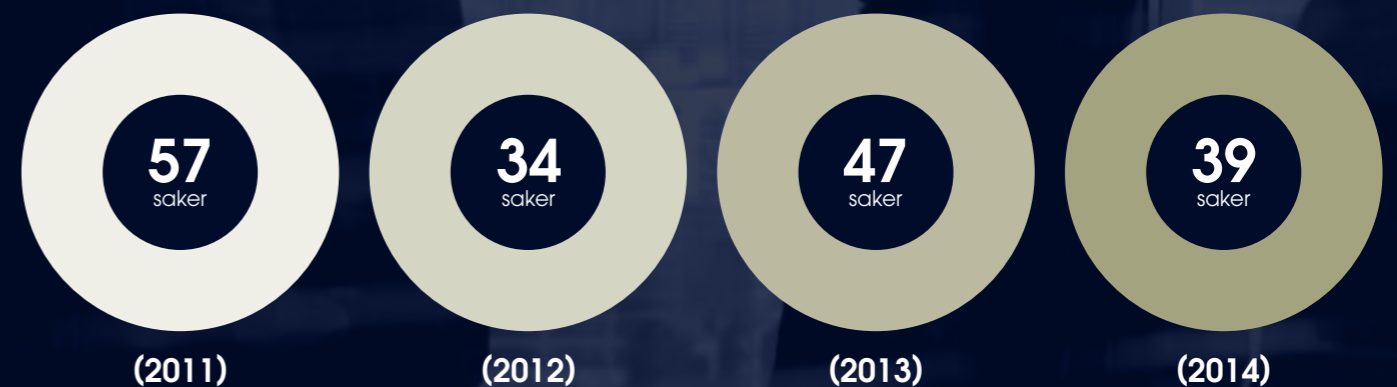

I 2014 ble det i 36 av 1020 behandlede anmeldelser reagert med forelegg, tiltale eller påtaleunntelser (4 %). Det var i alt 22 personer som ble ilagt en straffreaksjon. Ingen foretak ble i 2014 ilagt foretaksstraff (les mer på sidene 32-35).

Spesialenheten må som påtalemyndighet avgjøre saker i samsvar med rammer som følger av lovgivning og rettspraksis. Politiet har gjennom lovgivningen vide fullmakter, blant annet

til å bruke makt for å gjennomføre tjenesteoppdrag. Både lovgiver og domstolene har slått fast at politiet skal ha et bredt rom for feilvurderinger før straff kommer til anvendelse på en ellers lovlig tjenestehandling. For saker som gjelder maktbruk i forbindelse med pågrepelse, kreves for straffansvar at handlingen var nødvendig og ubetinget utilbørlig. Straffansvar skal vurderes ut i fra tjenestepersonens oppfatning av situasjonen der og da.

ADMINISTRATIVE VURDERINGER (Saker sendt politimester / sjef for særorgan - les mer s. 40-43)

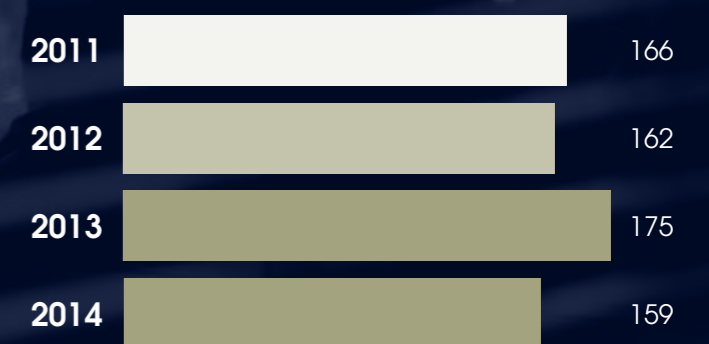
KLAGER TIL RIKSADVOKATEN

174 Riksadvokaten har i 2014 behandlet 174 klager over Spesialenhetens avgjørelser.

172 Spesialenhetens vedtak opprettholdes i 172 av sakene. 12 saker har Riksadvokaten omgjort Spesialenhetens henleggelsesbegrunnelse.

22% Andelen klager utgjør 22 % av påtaleavgjorte saker i 2014.

SAKSBEHANDLINGSTID (dager)

Spesialenhetens mål er at gjennomsnittlig saksbehandlingstid ikke skal overskride 150 dager.

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSER 2014

TILTALER

Bruk av ulovlig arbeidskraft mv.

• En polititjenesteperson ble 10. september 2014 tiltalt for overtredelse av utlendingsloven § 108 annet ledd bokstav c ved å ha gitt uriktige opplysninger til politiet i forbindelse med gjenforeningssøknad med sin ektefelle. Tjenestepersonen ble videre tiltalt for overtredelse av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a for å ha hatt to utenlandske kvinner boende og arbeidende hos seg til tross for at disse ikke hadde arbeidstillatelse. Det ble i tillegg tatt ut tiltale for overtredelse av straffeloven § 324 om brudd på tjenesteplikt ved at tjenestepersonen hadde foretatt en rekke søk i politiets registre uten tjenstlig formål. Tiltalen omfattet også overtredelse av straffeloven § 325 første ledd nr. 5 ved at tjenestepersonen, som følge av å ha avgitt uriktige opplysninger og brukt ulovlig arbeidskraft, har vist seg uverdigg til eller utvist et forhold som virker nedbrytende på den nødvendige tillit til stillingen i politiet. Tjenestepersonen var også siktet for tre tilfeller av menneskehandel. Disse forholdene ble henlagt etter bevisets stilling. Saken ble behandlet av Asker og Bærum tingrett i

januar 2015. Tingretten frifant polititjenestepersonen. Spesialenheten har anket frifinnelsen.

Falsk forklaring

• Ektefellen til en polititjenesteperson ble 22. september 2014 tiltalt for overtredelse av straffeloven § 166 om falsk forklaring. Grunnlaget var at vedkommende i søknad om familiegjenforening med polititjenestepersonen, uriktig hadde opplyst at de bodde sammen. Saken er utsatt da tiltalte ikke har kjent oppholdssted i Norge og det har ikke vært mulig å forkyne tiltalen for han.

Grovt bedrageri m.m.

• En sivilt ansatt ble 18. desember 2014 tiltalt for grovt bedrageri, tyveri, brudd på tjenesteplikt, opptreden som er egnet til å svekke tilliten til politiet og brudd på våpenloven. Grunnlaget for bedrageritiltalen er levering av overtidsregninger for tidspunkter tjenestepersonen ikke arbeidet. Tyveritiltalen og brudd på våpenloven gjelder å ha tatt med seg bl.a. batong og en boks med pepperspray fra arbeidsstedet og oppbevart det på bopel uten tillatelse fra politimesteren. Tiltal-

len gjelder også brudd på tjenesteplikt for å ha brukt politiets registre til ikke tjenstemessige søk. Hovedforhandling er berammet i mai 2015.

FORELEGG

Overtredelse av vegtrafikkloven

• En polititjenesteperson ble 8. april 2014 ilagt et forelegg på kr. 10 000 for uaktsom kjøring, jf. vegtrafikkloven § 3. Han kjørte en sivil tjenestebil og idet han kjørte mot et merket fotgjengerfelt var han ikke tilstrekkelig hensynsfull, aktpågivende og varsom og ble derfor ikke i tide oppmerksom på fotgjenger som var i ferd med å krysse veien i/ved oppmerket fotgjengerfelt. Han kjørte på fotgjengeren som traff bilens panser og frontrute og deretter falt på bakken. A vedtok ikke forelegget og saken ble behandlet i tingretten som tilståelsesdom. Tingretten dømte A i henhold til forelegget og fastsatte tapstiden til 5 måneder, i tråd med Spesialenhetens påstand under rettsmøtet. A anket dommen til lagmannsretten som nektet anken fremmet.

• En polititjenesteperson ble 23. april 2014 ilagt et forelegg på kr. 6 000 for

uaktsom kjøring, jf. vegtrafikkloven § 3. Under utrykningskjøring holdt han en etter forholdene for høy hastighet, kom over i motgående kjørefelt og kjørte inn i venstre side på en møtende bil. Sammenstøtet førte til materielle skader på begge kjøretøy. Forelegget er vedtatt.

• En polititjenesteperson ble 13. juni 2014 ilagt et forelegg på kr. 6 000 for kjøring på rødt lys, jf. vegtrafikkloven § 5 jf., jf. skiltforskriften § 24 og for å ha brukt blålys i strid med trafikreglene § 14 nr. 1. Grunnlaget var at hun som sjåfør av uniformert tjenestebil benyttet blålys og kjørte på rødt lys i den hensikt å innhente en buss som en kollega ønsket å rekke. Forelegget er vedtatt.

• En sivil person ble 1. september 2014 ilagt forelegg for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Idet vedkommende skulle kjøre ut fra en parkeringslomme og inn på vegen, kolliderte han med en tjenesteperson som kom kjørende. Det oppsto materielle skader på begge kjøretøyene. Boten ble satt til kr. 5 200. Forelegget er vedtatt.

• En polititjenesteperson ble 18. september 2014 ilagt forelegg for uaktsom kjøring, jf. vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Som fører av en uniformert tjenestebil kom hun over i motsatt kjørefelt og skapte en farefull situasjon. Boten ble satt til kr. 5 000. Forelegget er vedtatt.

• En polititjenesteperson ble 18. september 2014 ilagt forelegg for uaktsom kjøring, jf. vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Han hadde i en venstrekurve kommet over i feil kjørebane og kollidert med en møtende bil slik at det oppsto skade på begge kjøretøy. Boten ble satt til kr. 8 000. Forelegget er vedtatt.

• En polititjenesteperson ble 1. desember 2014 ilagt forelegg på kr. 5 200 for uaktsom kjøring, jf. vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Grunnlaget var at han som fører av sivil tjenestebil ikke var tilstrekkelig aktpågivende og varsom da han skulle svinge til venstre, slik at han kolliderte med en syklist som kom i motsatt kjøretretning i et oppmerket sykkelfelt. Forelegget er ikke vedtatt.

• En politibetjent ble 18. desember

Her følger en oversikt over saker som i 2014 er avgjort av Spesialenheten med positiv påtaleavgjørelse. Oversikten inneholder tiltaler, forelegg og påtaleunntatelser.

Forts.

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSER 2014

2014 ilagt forelegg for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Tjenestemannen besluttet å snu i vegbanen. Idet han svingte mot venstre, kolliderte han med et kjøretøy som var i ferd med å kjøre forbi ham på hans venstre side. Kollisjonen medførte materielle skader på begge kjøretøyene. Boten ble satt til kr. 5 200. Forelegget er vedtatt.

Brudd på taushetsplikt

- En polititjenesteperson ble 19. september 2014 ilagt forelegg for overtredelse av straffeloven § 121, første ledd for å ha brutt lovbestemt taushetsplikt. Grunnlaget var at personen logget seg inn på politiets systemer og tilegnet seg opplysninger fra oppdragsloggen om at politiet spanet på en adresse i nærheten av hans bolig grunnet mistanke om salg av ufortollede alkoholholdige varer. Han videreformidlet deretter opplysningene til sin kone. Boten ble satt til kr. 15 000. Forelegget er ikke vedtatt og saken er berammet til behandling i tingretten.

Narkotikaovertridelser

- En polititjenesteperson ble 21. august 2014 ilagt et forelegg for to overtredelser

av legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd og en overtredelse av straffeloven § 324. Grunnlaget var at han ved ett tilfelle hadde brukt hasj og kokain, ved ett tilfelle var i besittelse av et mindre kvantum hasj og hadde foretatt søk i politiets registre uten tjenstlig formål. Boten ble satt til kr. 15 000,-. Forelegget er ikke vedtatt og saken ble behandlet av tingretten i januar 2015.

- I forbindelse med Spesialenhetens etterforskning av en polititjenesteperson for narkotikaovertridelser, ble en sivil person 21. august 2014 ilagt et forelegg for overtredelse av straffeloven § 162 første ledd. Grunnlaget var at han ved ett tilfelle hadde ervervet et mindre kvantum cannabis. Boten ble satt til kr. 5 000. Forelegget er vedtatt.

- I forbindelse med Spesialenhetens etterforskning av en polititjenesteperson for narkotikaovertridelser, ble hans samboer 25. august 2014 ilagt et forelegg for overtredelse av legemiddeloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd. Grunnlaget var at hun ved flere anledninger i en periode på to år hadde brukt hasj og

kokain. Boten ble satt til kr. 5 000. Forelegget er ikke vedtatt og saken ble behandlet av tingretten i januar 2015.

Legemskrenkelse

- En polititjenesteperson ble 1. april 2014 ilagt et forelegg for legemskrenkelse, jf. straffeloven § 228 første ledd. Grunnlaget var at han slo en arrestant på venstre side av hodet med knyttet hånd. Forelegget gjaldt også overtredelse av straffeloven § 325 nr. 3 for utilbørlige uttalelser som polititjenestepersonen ytret overfor arrestanten under innbringelsen. Forelegget var på kr. 12 000. Forelegget ble ikke vedtatt og saken ble behandlet for tingretten. Tingretten frifant polititjenestepersonen for slaget, men domfelte han for utilbørlige uttalelser. Både polititjenestepersonen og Spesialenheten anket tingrettens dom, og saken er berammet til ankeforhandling i lagmannsretten i april 2015.

- En transportledsager ved et utlendingsinternat ble 12. november 2014 ilagt forelegg for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd. Grunnlaget var at han slo en av de innsatte på venstre

side av hodet med flat hånd og deretter sparket ham. Boten ble satt til kr. 16 000. Forelegget er ikke vedtatt. Hovedforhandling er berammet i april 2015.

Brudd på tjenesteplikt

- En polititjenesteperson ble 6. januar 2014 ilagt et forelegg på kr. 10 000 for brudd på straffeloven § 324. Grunnlaget var at han i perioden 5. mai 2010 til 31. januar 2013 fra sitt arbeidssted gjentatte ganger søkte informasjon om en person han hadde en privat relasjon til via etterretningsverktøyet Indicia, uten å ha et tjenstlig formål med søkene. Forelegget er vedtatt.

- En politibetjent ble 10. juni 2014 ilagt forelegg for overtredelse av straffeloven § 324 om brudd på tjenesteplikt. Personen hadde søkt i politiets registre om opplysninger vedrørende en kjent to-talt 118 ganger i løpet av 2009-2013. Søkene var ikke tjenstlig begrunnet. Boten ble satt til kr. 12 000. Forelegget er vedtatt.

- En sivilt ansatt i politiet ble 12. september 2014 ilagt et forelegg for overtredelse av straffeloven § 324 om brudd på tje-

nesteplikt. Hun hadde i en periode på to måneder foretatt 272 søk i politiets registre uten tjenstlig formål. Boten ble satt til kr. 8 000. Forelegget er vedtatt.

PÅTALEUNNLATELSE

Grov uforstand i tjenesten

- En polititjenesteperson som var tiltalt for grovt tyveri av en PC fra arbeidsplassen ble frifunnet av Frostating lagmannsrett. Lagmannsrettens flertall la til grunn at det ikke var bevist at tiltalte forsto at han var uberettiget til å ta med seg PC-en. Polititjenestepersonen ble etter at PC-en var borttatt fra arbeidsplassen klar over at PC-en var beslaglagt i en straffesak og at den inneholdt pornografisk materiale som det er ulovlig å inneha. Han gjorde allikevel ikke noe for å klargjøre hvor PC-en stammet fra og varslet ikke arbeidsgiver om at PC-en var brakt ut av politistasjonen og ble oppbevart hos en kjent av ham. Spesialenheten mente den mangelfulle varslingen mv innebar at det var utvist grov uforstand i tjenesten, jf. straffeloven § 325 første ledd nr. 1. Etter at lagmannsretten hadde frifunnet polititjenestepersonen for tyveri, besluttet Spesialenheten å avgjøre sa-

ken med en påtaleunnlattelse for dette forholdet.

- Riksadvokaten ba Spesialenheten om å utferdige en påtaleunnlattelse mot en politiadvokat for overtredelse av straffeloven § 325 nr. 1 om grov uforstand i tjenesten. Spesialenheten hadde henlagt saken etter bevisets stilling. Saken ble påklaget til Riksadvokaten som fant at det var grunnlag for å utferdige påtaleunnlattelse. Politiadvokaten hadde det påtalemessige ansvaret for innhentning, bruk og oppbevaring av teledata for telefoner tilhørende to advokater i forbindelse med etterforskning av lekkesaker fra 22. juli-saken. Til tross for at teledataene kunne inneholde opplysninger som var omfattet av advokaters taushetsplikt, ble de gjennomgått av ansatte ved politidistriktet og delvis bearbejdet i en politirapport som senere ble benyttet i forbindelse med avhør. Etter at lagmannsretten hadde besluttet at beslaget ikke kunne opprettholdes, ble teledataene likevel beholdt uten å anvende rettsmidler.

■

SAKER I DOMSTOLEN 2014

Frostating lagmannsrett Grovt tyveri

En polititjenesteperson var tiltalt for grovt tyveri av en PC fra en politistasjon.

PC-en ble under en ransaking hos en bekjent av polititjenestepersonen tatt i beslag av politiet. Den bekjente oppga at han hadde mottatt PC-en av polititjenestepersonen for å bistå med å løse opp passordbeskyttelsen. Polititjenestepersonen ble i tingretten dømt for tyveri til å betale en bot stor kr. 10.000 og til å betale sakens omkostninger. Ved ankeforhandlingen i Frostating lagmannsrett kom rettens flertall til at det ikke kunne anses bevist at polititjenestepersonen, da han tok PC-en med seg fra politistasjonen, forstod at han var uberettiget til å bortta den. Han ble derfor frifunnet.

Polisitjenestepersonen ble etter at PC-en var overlevert til hans bekjente varslet om at PC-en inneholdt ulovlig pornografisk materiale. Polititjenestepersonen gjorde allikevel ikke noe for å klargjøre hvor PC-en stammet fra og varslet ikke arbeidsgiver om at PC-en med dette innholdet var brakt ut av politistasjonen.

Spesialenheten mente den mangelfulle varslingen mv innebar at det var utvist grov uforstand i tjenesten, jf straffeloven § 325 første ledd nr. 1. Etter at lagmannsretten hadde frifunnet polititjenestepersonen for tyveri, besluttet Spesialenheten å avgjøre saken med påtaleunntatelse for dette forholdet.

Frostating lagmannsrett Korrupsjon, bedrageri, tyveri og brudd på våpenloven

Tiltalte ba, mens han var ansatt som namsfullmektig i politiet, flere personer om å gi ham penger slik at han kunne gjøre opp med deres mest pågående kreditorer. Ingen av kreditorene mottok penger fra tiltalte. Da tiltalte gikk over i stilling som økonomisk rådgiver i NAV, ba han flere brukere om å betale han penger for at han skulle behandle gjeldssakene deres. Han ba også flere brukere om å betale penger til et økonomirådgivingsfirma som han var medeier i. Tiltalte oppga blant annet at det gikk sakte i det offentlige og at han kunne behandle sakene deres raskere gjennom sitt eget firma. Tiltalen omfattet også tyveri av en løvsøregjenstand i sammenheng

med et eiendomssalg og enkelte overtredelser av våpenloven.

Tiltalte ble ved Inntrøndelag tingsretts dom av 13. desember 2013 dømt til fengsel i ett år og seks måneder. Han ble i tingretten frifunnet for enkelte poster i tiltalen, herunder anklager om korrupsjon. Både tiltalte og Spesialenheten anket over tingrettens dom.

Tiltalte ble ved Frostating lagmannsretts dom av 28. november 2014 dømt til fengsel i 2 år og til å betale erstatning til fire fornærmede med til sammen kr. 111.491. Lagmannsrettens dom er anket til Høyesterett og er ikke rettskraftig.

Sør-Østerdal tingrett Overtredelser av våpenloven mv.

En polititjenesteperson var tiltalt for flere tilfeller av ulovlig erverv, innehav og oppbevaring av våpen og ammunisjon. Tiltalen gjaldt også falsk forklaring og for å ha opptrådt på en måte som er egnet til å svekke tilliten til stillingen som politi.

I tingretten ble den da pensjonerte polititjenestepersonen dømt til fengsel i 10 måneder og inndragning av 125 våpen og diverse ammunisjon. Han ble bl.a. dømt for erverv av våpen uten tillatelse fra politimesteren, for å inneha en rekke våpen uten tillatelse og for oppbevaring i strid med regelverket. Retten frifant tiltalte for flere poster, bl.a. for falsk forklaring og for å ha 14 våpen registrert på sitt våpenkort til tross for at de ikke var i hans besittelse.

Både tiltalte og Spesialenheten anket over tingrettens dom og deler av anken er sluppet gjennom til ankebehandling. Ankeforhandling for lagmannsretten er berammet i april 2015.

Oslo tingrett Vold og utilbørlig opptreden

En polititjenesteperson ble gitt forelegg av Spesialenheten for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd om legemsfornærmelse og straffeloven § 325 første ledd nr. 3 (utilbørlig opptreden). Politiet

hadde pågrepet en ung kvinne i sammenheng med melding om ran. Ved in-kvirering i arresten gjorde kvinnen et utslag med hodet bakover og traff polititjenestepersonen i ansiktet. Polititjenestepersonen rettet da et slag mot kvinnen som traff henne på venstre side av hodet. Spesialenhetens vurdering var at polititjenestepersonens slag var straffbart. Anklagen om utilbørlig opptreden gjaldt polititjenestepersonens opptreden mot kvinnen under transporten inn til politistasjonen. Han uttalte til kvinnen blant annet, «Du er så lite fristende og appetittlig at det finnes ikke verre». «Du gjør ingen ting riktig. Alt du gjør er feil». Han sa også at politiet hadde kastet sekken hennes og unnlot å svare på spørsmål om det var sant.

Forelegget ble ikke vedtatt og saken ble ført for Oslo tingrett. Polititjenestepersonen erkjente i tingretten de faktiske forhold, men ikke straffeskyld. Tingretten frifant polititjenestepersonen for anklagen om legemsfornærmelse og viste her til at bevisførselen etterlot tvil om slaget var en ubevisst reflekshandling eller ikke. Polititjenestepersonens uttalelser i politibilen ble av retten bedømt som svært krenkende og han ble for dette forholdet dømt til å betale en bot på kr. 5.000.

Både Spesialenheten og polititjenestepersonen har anket over dommen og ankeforhandling finner sted i mai 2015.

Oslo tingrett Uaktsom kjøring

En polititjenesteperson ble av Spesialenheten ilagt et forelegg for uaktsom kjøring, jf vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf § 3. Han kjørte uniformert politibil i Oslo sentrum og skulle skifte felt mot venstre da han kolliderte med en personbil. Polititjenestepersonen vedtok ikke forelegget og saken ble behandlet i Oslo tingrett. Retten kom til at polititjenestepersonen hadde opptrådt uaktsomt. Han ble dømt til å betale en bot på kr. 8.400 og saksomkostninger med kr. 3.000. Polititjenestepersonens anke over tingrettens dom er nektet fremmet.

Asker og Bærum tingrett Uaktsom kjøring – varighet av tap av førerrett

En polititjenesteperson ble av Spesialenheten gitt et forelegg på kr. 10.000 for uaktsom kjøring, jf vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf § 3. Han hadde kjørt på en fotgjenger ved et fotgjengerfelt. I forelegget ble varighet av tap av retten til å føre førerkortpliktig motorvogn satt til seks måneder. Polititjenestepersonen erkjente straffeskyld og aksepterte botens størrelse, men motsatte seg inndragningen av førerretten. I rettsmøte hvor også Spesialenheten møtte ble varigheten av tapet av førerretten av tingretten satt til fem måneder. Anke fra polititjenestepersonen over tingrettens behandling av tapet av førerretten ble nektet fremmet. ■

I saker der Spesialenheten tar ut tiltale, utføres aktorater av en av enhetens jurister.

Når noen har blitt alvorlig skadet eller mistet livet som følge av politiets eller påtalemyndighetens tjenestehandlinger, rykker Spesialenheten ut og iverksetter etterforskning straks. Også i andre saker vil det kunne være viktig å rykke ut for å komme raskt i gang med etterforskningen. Spesialenheten har vaktordning og kan kontaktes om alvorlige hendelser hele døgnet. I 2014 rykket Spesialenheten ut og iverksatte umiddelbare etterforskingstiltak i 10 saker.

UTRYKNINGER 2014

11. januar 2014

Follo politidistrikt

En person ble alvorlig skadet under en utforkjøring. Utforkjøringen skjedde i forbindelse med at vedkommende ble forfulgt av en politipatrulje.

16. januar 2014

Vestoppland politidistrikt

Spesialenheten ble varslet om at en person hadde skutt seg selv da politiet oppsøkte ham på bopel etter melding om husbråk.

9. februar 2014

Salten politidistrikt

En bilfører omkom da han kolliderte med et vogntog. Bilføreren var forut for ulykken forfulgt av en politipatrulje.

18. mars 2014

Vestfold politidistrikt

Spesialenheten ble varslet om at en bilfører hadde kjørt ned to mopedister, og at den ene mopedisten var hardt skadet. Bilføreren var på tidspunktet for ulykken forfulgt av en politipatrulje.

31. mars 2014

Sunnmøre politidistrikt

Spesialenheten ble varslet om at en person var påført skade under en pågripelse. I basketak mellom den pågripne og en tjenesteperson ble den pågripne slått i hodet med teleskopbatong og fikk kutt som måtte stripses på sykehus.

31. mars 2014

Agder politidistrikt

En bilfører omkom da han kolliderte med et vogntog. Bilføreren var på tidspunktet for ulykken forfulgt av en politipatrulje.

22. juni 2014

Haugaland og Sunnhordland politidistrikt

En person ble påført brudd i armen i forbindelse med politiets pågripelse.

4. august 2014

Nord-Trøndelag politidistrikt

En kvinne, som lå og sov på utkjøringsrampen utenfor politiets garasjeport, ble påkjørt av en politibil som kjørte ut av garasjeanlegget.

30. november 2014

Haugaland og Sunnhordland politidistrikt

Spesialenheten ble varslet om at en sivil tjenestebil under utrykning hadde støtt sammen med en personbil i en rundkjøring. Det ble opplyst at føreren av personbilen var påført bruddskader i ryggen.

4. desember 2014

Rogaland politidistrikt

Spesialenheten ble varslet om at en person som tidligere samme dag hadde skadet seg med kniv, hadde stukket av fra legevakten og tiltvunget seg en bil. Under politiets bilforfølgelse kjørte personen i sjøen fra en dypvannskai. Etter ca 15 minutter lyktes det dykkere å få ham ut av bilen og på land. Personen omkom to dager etter utforkjøringen.

INTERNASJONALT SAMARBEID I 2014

FELLES FAGSEMINAR MED DEN UAFHÆNGIGE POLITIKLAGEMYNDIGHED

Som en oppfølging til tidligere nordisk samarbeid ble det planlagt en felles nordisk fagsamling i 2014. Spesialenhetens danske søsterorganisasjon (Den Uafhængige Politiklagemyndighed forkortet «DUP») inviterte Spesialenhetens ansatte og personer fra svenske Riksenheten for politismål til fagsamling i Århus 3. til 5. juni 2014. På programmet sto utveksling av erfaring fra etterforskning av bl.a. skytesaker. Rettsmedisiner Peter Juel Thiis Knudsen holdt et innlegg om skuddskader. Med inviterte paneldeltakere var det også debatt om politiets maktanvendelse i et menneskerettslig perspektiv. Fra Spesialenheten deltok til sammen 12 personer fra alle tre etterforskningsavdelingene, sjefen og administrasjonen.

HOSPITANT FRA DUP

I desember 2014 hospiterte en etterforsker fra DUP i etterforskningsavdeling Øst-Norge. Den danske etterforskeren deltok ved utføring av ulike arbeidsoppgaver for å få et innblikk i hvordan sakene behandles og etterforskes i Spesialenheten.

INNLEGG PÅ MENNESKERETTIGHETSSEMINAR I LATVIA

Spesialenheten ble høsten 2014 invitert til å holde et innlegg på et seminar om internasjonale, regionale og nasjonale mekanismer for å forebygge og etterforske tortur og nedverdiggende og umenneskelig behandling. Seminaret ble arrangert av det latviske senter for menneskerettigheter i anledning Torturovervåkningskomiteens 25 års jubileum. Deltakerne var ansatte i fengsler og politiarrester, menneskerettighetsorganisasjoner og myndigheter med ansvar for politi og fengselsvesen. Spesialenhetens representant holdt et foredrag om erfaring med etterforskning av hendelser i arrest holdt opp mot kravene fra internasjonale konvensjoner til uavhengig etterforskning.

ADMINISTRATIVE VURDERINGER 2014

DØDSFALL I ARREST / VARSLING TIL PÅRØRENDE

Rogaland politidistrikt

En polititjenesteperson ble anmeldt for å ha utvist grov uforstand i tjenesten i sammenheng med varsling etter et dødsfall i arresten. Det ble i anmeldelsen vist til at politiet hadde lagt ut melding om dødsfallet på Twitter og gitt detaljert informasjon til pressen før pårørende var varslet. Anmelder viste til at han om ettermiddagen ble varslet av politiet om at hans far var satt i drukkenskapsarrest og at han ville bli tatt vare på. Ca. 6 timer etter at han ble varslet, leste anmelder en artikkel på nettet hvor det gikk fram at en mann innbragt for beruselse på samme alder som hans far var funnet livløs i arresten. Anmelder fant det helt uforståelig at politiet i denne situasjonen varslet pressen før pårørende, særlig sett hen til at politiet allerede tidligere på dagen hadde vært i kontakt med ham om farens situasjon. Anmelder anså det svært klanderverdig at informasjonen til media var så detaljert at de etterlatte lett kunne identifisere avdøde. Den anmeldte polititjenestepersonen forklarte at det var operasjonssentralen som hadde lagt

ut en melding på Twitter om at en person var funnet livløs i arresten. Meldingen som ble lagt ut hadde følgende innhold: «Det har vært et dødsfall i arresten i X.

Det kommer en pressemelding til medieaktører om kort tid». Meldingen medførte interesse fra flere nyhetsmedia.

Det er på det rene at det gikk flere timer fra pressen ble varslet til politiet i henhold til gjeldende rutiner formelt varslet pårørende. Det var etter Spesialenhetens vurdering uheldig og kritikkverdig at politiet gikk ut med detaljerte opplysninger om hendelsen i pressen før man hadde forsikret seg om at pårørende, som man allerede hadde vært i kontakt med om innbringelsen, var varslet om dødsfallet. Det var i situasjonen ikke grunner som tilsa at offentligheten burde informeres før pårørende.

Selv om det var grunn til å kritisere politiets framgangsmåte, ble det ikke ansett å være grunnlag for straffansvar. Saken ble henlagt fordi intet straffbart forhold anses bevist. Politimesteren ble bedt om å følge opp hendelsen administrativt.

CELLEDØDSFALL I SEKUNDÆRARREST - MANGELFULLT UTSTYR FOR CELLE-OVERVÅKNING

Agder politidistrikt

En ruspåvirket person som var mistenkt for en narkotikaforbrytelse ble sent på kvelden pågrepet av politiet og satt i arrest. Ved innsetting ble det på grunn av den pågrepnes tilstand besluttet å iverksette skjerpet tilsyn med inspeksjoner hver halvtime. Da den pågrepne ut på natten ga uttrykk for at han hadde hatt et illebefinnende ble han framstilt for legevakt. Ved undersøkelse på legevakt ble det ikke ansett å være grunner til at den pågrepne ikke kunne sitte i politiarrest og han ble ført tilbake til arresten. Ca. kl. 05.00 ble det oppdaget at den pågrepne ikke pustet. Det ble da iverksatt gjenopplivningsforsøk og helsepersonell ble tilkalt. Den pågrepne ble senere konstatert å være død. I den rettsmedisinske rapporten ble døden antatt å skyldes blandingsforgifning, blant annet som følge av inntak av heroin.

Det fremkom under Spesialenhetens etterforskning av hendelsen at noen av celleinspeksjonene som var gjennomført før midnatt ikke var ført i protokollen av den som gjennomførte dem, men av person som senere kom på vakt. Dette ble av Spesialenheten vurdert som kritikkverdig. Etterforskningen etterlot noe usikkerhet med hensyn til hvor lenge avdøde hadde sittet i samme stilling sovende før det ble konstatert at han ikke pustet. Spesialenheten påpekte med henvisning til brev av 28. april 2009 fra Politidirektoratet til politimestrene at arrestjournalen må brukes aktivt slik at det i ettertid lar seg gjøre å dokumentere observasjoner og vurderinger som er gjort i forbindelse med inspeksjonene.

Bildeovervåkingen av cellene virket,

men muligheten for å foreta opptak var ødelagt for ca. 10 år siden. Nøkkeltortsystemet som evt. kunne ha bekreftet inn- og utpasseringer i arresten var også delvis defekt. Siden arresten var en sekundærarrest og ikke var underlagt samme krav til kommunikasjons- og sikkerhetsutstyr som sentralarrest var det ikke lagt vekt på å vedlikeholde utstyret. Spesialenheten påpekte i sin vurdering at den aktuelle arresten, selv om det var definert som en sekundærarrest, hadde ca. 1200 arrestopphold pr. år. Det kunne derfor stilles spørsmål ved forsvarligheten av at ødelagt sikkerhetsutstyr ikke ble reparert. Det ble ikke vurdert å være grunnlag for straffansvar. Politimesteren ble under hensyn til sakens alvor bedt om å gjennomgå saken administrativt.

BESLUTNING OM OBDUKSJON - VARSLING AV AVDØDES NÆRMESTE

Sør-Trøndelag politidistrikt

En mor anmeldte politiet i sammenheng med at politiet hadde besluttet at hennes avdøde datter skulle obduseres, jf påtaleinstruksen § 13-2. Moren var til stede da datteren, som var kronisk syk, døde. Avdødes fastlege oppga kort tid etter dødsfallet til politiet at avdøde hadde kjent sykdom og at det ikke var overraskende at pasienten døde. Moren påpekte i anmeldelsen at hun ikke var varslet av politiet om at obduksjon var begjært. Hun ble bare orientert av begravelsesbyrået.

Spesialenheten opptok forklaring fra politijuristen som hadde begjært obduksjonen. Juristen forklarte at han da begjæringen ble utført var av den oppfatning at døden hadde inntrådt plutselig og uventet. Han kunne ikke huske om anmeldelsen i saken var ferdig skrevet da han skrev begjæringen. Juristen oppga at han ikke har noen rolle

knyttet til varsling av pårørende. Han la til grunn at det hadde skjedd. Det framgikk av begjæringen han underskrev at pårørende var varslet.

Det var ut fra politiets dokumentasjon og politijuristens forklaring uklart hvilke opplysninger som forelå da begjæringen om obduksjon ble utført. Ut fra reglene i påtaleinstruksen kap. 13 om sakkyndig likundersøkelse og sakens karakter, var det ikke grunnlag for å hevde at politijuristen hadde opptrådt på et vis som kunne medføre straffansvar.

I henhold til påtaleinstruksen § 13-3 bør pårørende før obduksjon foretas varsles og gis mulighet til å uttale seg. Spesialenheten la i sin vurdering av saken til grunn at det er politiets ansvar å påse at de pårørende varsles og at det er til politiet de pårørende skal avgi sin uttalelse om obduksjonsspørsmålet. Det gikk verken av politiets oppdragslogg eller anmeldelsen i saken fram at pårørende var varslet om at politiet ville begjære obduksjon.

Selv om påtaleinstruksen § 13-3 ikke krever at pårørende varsles, tilsier bestemmelsen klart at det bør skje i de situasjoner hvor forholdene ligger til rette for at det kan skje. Spesialenhetens vurdering er også at politiet må sikre notoritet om at varsel er gitt og at pårørende er gitt anledning til å uttale seg. Selv om det var grunn til å kritisere politiets framgangsmåte ble det forhold at politiet ikke hadde opptrådt i samsvar med bestemmelsen i påtaleinstruksen § 13-3 ikke vurdert å kunne lede til straffansvar. Saken ble henlagt fordi intet straffbart forhold anses bevist.

Spesialenheten ba om at saken ble gjennomgått administrativt og viste til

Erfaringslæring – oversendelse av saker til politimester eller sjef for særorgan for administrativ vurdering.

Forts.

ADMINISTRATIVE VURDERINGER 2014

at det kunne stilles spørsmål ved om saken var godt nok opplyst da obduksjon ble besluttet begjært. Det ble for øvrig vist til at det ikke anses å være handlet i tråd med regelen i påtaleinstruksen § 13-3. Saken ble ansett å gi grunnlag for erfaringslæring. Avdødes mor klaget til riksadvokaten over Spesialenhetens beslutning om henleggelse. Riksadvokaten opprettholdt henleggelsesbeslutningen og ga sin tilslutning til at saken av politidistriktet burde følges opp administrativt.

UTRYKNINGSKJØRING OG FORFØLGELSE GJENNOM VEGARBEIDSMRÅDE

Salten politidistrikt

Et selskap som drev med asfaltlegging anmeldte en UP- patrulje for å ha kjørt i høy hastighet og på uaktsomt vis gjennom et vegarbeidsområde. Patruljen fulgte etter en motorsyklist som holdt høy hastighet og ikke fulgte pålegg fra patruljen om å stanse. Selskapet mente politiet opptrådte på et vis som satte asfaltarbeidernes liv i fare. Vegarbeidsområdet var godt varslet og det var ved innkjøring til området manuell trafikkdirigering. Passering gjennom området var tillatt i kolonne etter ledebil. Høyeste til-

latte hastighet i området var 50 km/t. Patruljebilen kjørte da den passerte skilttingen av vegarbeidsområdet i ca. 140 km/t. Hastigheten inne i vegarbeidsområdet var varierte og var på det høyeste 130 km/t.

Føreren av patruljebilen forklarte at han ut fra sitt oppdrag, som var å ta verstingene i trafikken, ikke ønsket å avbryte forfølgelsen av motorsyklisten. Han mente kjøringen ble gjennomført på et vis som ikke utsatte andre for fare.

Spesialenheten opptok en rekke forklaringer og innhentet fra patruljen og fra en av anleggsbilene filmopptak som viste deler av kjøringen. Ingeniørfirmaet Rekon AS ble bedt om gjennomgå saken for å gi et grunnlag for å vurdere risikomomenter, herunder muligheten for patruljen for å stanse for hindringer i vegbanen. Rapporten fra Rekon ga ikke grunnlag for å sette føreren av patruljebilens vurdering av risiko helt til side.

Spesialenheten mente ut fra etterforskningsresultatet at det var rimelig tvil om fører av patruljebilen hadde kjørt uakt-

somt. Enheten mente allikevel at avveiningen mellom behovet for at patruljen skulle løse oppdraget og hensynet til trafiksikkerhet her burde ha ledet til at forfølgelsen ble avbrutt. Hensynet til de som arbeidet i området burde ha vært tillagt større vekt enn muligheten for å stanse en motorsyklist som holdt svært høy hastighet. Forfølgelsen gjennom vegarbeidsområdet innebar risiko for skade og ble ikke vurdert å være et forholdsmessig tiltak for å stanse og pågripe motorsyklisten. Saken ble for fører av patruljebilen henlagt i forhold til vegtrafikkloven § 31, første ledd, jf § 3 og straffeloven § 325 nr. 1 etter bevisets stilling. Saken ble sendt til sjefen for UP for administrativ oppfølging. UP-mannskapene i saken forklarte at de på forhånd ikke var kjent med at det var omfattende vegarbeid i det aktuelle området. Spesialenheten stilte spørsmål om ikke slik kunnskap burde være en faktor som inngikk i planleggingen av videobiltjenesten.

LANG SAKSBEHANDLINGSTID – VOLDTEKTSANMELDELSE

Salten politidistrikt

En kvinne som hadde anmeldt en voldtekt til politiet anmeldte en politibetjent for å ha latt saken hennes ligge ubehandlet. Det gikk nesten 8 måneder fra kvinnen avga forklaring med lyd og bildeopptak til politibetjenten før avhørprotokollen var ferdigstilt og gjennomgått av kvinnen. Kvinnen forklarte at hun opplevde tidsbruken hos politiet som en stor belastning og at hun etter hvert mistet tillit til behandlingen og følte at hun ble nedprioritert.

Politibetjenten beklaget at saken hadde blitt liggende og oppga at dette dessverre ikke var uvanlig. Det hadde i den aktuelle perioden vært flere overfallsvoldtekter og han hadde for mye å

gjøre. Da kvinnens anmeldelse gjaldt et forhold som hadde funnet sted 3 år tidligere var hennes sak nedprioritert. Politibetjenten viste også til at han hadde andre oppgaver som tok tid. Han var sedlighetskoordinator, hadde turnusvakter ved ordensavdelingen og oppdrag som kjøreinstruktør. Påtaleleder forklarte til Spesialenheten at politimesteren og ledergruppen var klar over at enheten som politibetjenten var tilknyttet over tid hadde hatt for lite ressurser. Spesialenheten viste i sin vurdering av saken til at voldtektssaker i henhold til riksadvokatens prioriteringsskriv skal gis prioritet og at slike saker dersom det er knapphet på ressurser skal gis forrang. Av riksadvokatens skriv om lyd og bildeopptak går fram at sammendrag av avhør bør foreligge senest innen to uker. Det var ut fra etterforskningsresultatet etter Spesialenhetens vurdering ikke grunnlag for å rette så sterke bebreidelser mot politibetjenten at hans opptreden kunne anses straffbar. Politimesteren ble bedt om å følge opp saken administrativt. ■

Spesialenhetens

ORGANISERING OG BEMANNING

Spesialenheten for politisaker ble opprettet 1. januar 2005 og har som oppgave å etterforske saker som gjelder spørsmålet om ansatte i politiet eller påtalemyndigheten har begått straffbare handlinger i tjenesten. Enheten er ikke en del av politiet, men en uavhengig organisasjon som administrativt er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet og faglig underlagt Riksadvokaten.

Spesialenheten har 36 fast ansatte medarbeider, hvorav 17 er etterforskere. I tillegg deltar 11 personer som er oppnevnt på verv. Enheten er organisert med ett nivå for etterforskning og ett nivå for overordnet ledelse. Sjefen for Spesialenheten, som har det overordnede ansvaret og treffer påtaleavgjørelse i alle saker, er lokalisert på Hamar. Enhetens etterforskningsavdelinger er lokalisert i Oslo, Trondheim, Hamar og Bergen.

SPESIALENHETENS LEDERGRUPPE

Jan Egil Presthus
Sjef for Spesialenheten
for politisaker.

Guro Glærum Kleppe
Assisterende sjef,
Spesialenheten for
politisaker.

Liv Øyen
Leder for etterforsknings-
avdeling Øst-Norge.

Halvor Hjelm-Hansen
Leder for etterforsknings-
avdeling Midt-Norge
og Nord-Norge.
Advokat på verv.

Ellen Eikeseth Mjøs
Leder for etterforsknings-
avdeling Vest-Norge.
Advokat på verv.

PERSONER PÅ VERV

I tillegg til fast ansatte medarbeidere deltar 11 personer som er oppnevnt på verv i arbeidet med saker i Spesialenheten. Ordningen med verv understreker enhetens uavhengighet og skal bidra til åpenhet og tillit. Oppnevningen på verv skjer for tre år av gangen og ingen kan ha verv i Spesialenheten i mer enn to perioder, dvs. maksimalt seks år.

Ronald Eriksen Brevik
Advokat og partner i
Riisa & co.

Eirik Næmdal
Advokat i Advokatfirma
Turid Mæland.

Audun Lillestølen
Advokat og partner i
Lynx advokatfirma.

Kai Stephansen
Advokat og partner
i Advokatfirmaet
Strand & Co.

Trond Eirik Aansløyken
Advokat i
Kindem & co.

Tor Erik Heggøy
Partner og advokat i
Tenden Advokatfirma.

Tone Bergan
Psykologspesialist ved
Universitetet i Bergen.

Odd Rune Torstrup
Advokat i advokat-
felleskapet Torstrup og
Grøsfjeld.

Jørn Mejdell Jakobsen
Advokat i eget firma.

KORT OM NOEN AV SPESIALENHETENS ANSATTE

Terje Storrø
Spesialletterforsker fra 2005

Eksamen fra Politiskolen i 1987. Erfaring fra Helgeland politidistrikt og Sør-Trøndelag politidistrikt.

Kristine Schilling
Juridisk rådgiver fra 2014

Juridisk embetseksamen fra Universitet i Oslo 1995 og LL.M.-grad fra Christian-Albrechts Universität Kiel 1996. Erfaring som advokatfullmektig, dommerfullmektig, advokat i egen advokatpraksis og som konstituert tingrettsdommer ved Bergen tingrett.

Vigdis Thomassen Aaseth
Rådgiver – konomi og personal fra 2005

Eksamen fra Virksomhets- og økonomistyring i staten ved Handelshøyskolen BI. Erfaring som kontor – og regnskapsmedarbeider ved ulike private virksomheter og som konsulent ved Jernbaneverket.

Knut Wold
Etterforsningsleder fra 2006

Juridisk embetseksamen fra Universitet i Oslo 1992. Erfaring som advokatfullmektig, politifullmektig, dommerfullmektig og som saksbehandler i Justisdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Statens dyrehelseetilsyn og Mattilsynet.

Hanne Brenden
IKT-rådgiver fra 2009

Utdannet hogskoleingenir fra datalinjen ved Hogskolen i Bergen i 1997. Erfaring som IKT-konsulent ved Sentralsykehuset i Hedmark og Sykehuset Innlandet.

Anita Rundsveen
Spesialletterforsker fra 2005

Eksamen fra Politiskolen i 1988. Erfaring fra Politiets sikkerhetstjeneste, Utrykningspolitiet og Hordaland politidistrikt.

ARTIKLER FRA TIDLIGERE ÅRSRAPPORTER

2008

- Beskyttelse av det sivile samfunn
- Spesialenheten prøvet saken gjennom tre rettsinstanser - Maktbruk ved pågripelse
- Politiets tjenesteutøvelse – nr er den straffbar?
- Hyppige brudd på taushetsplikt
- Bilforfølgelse og torpedering
- Korrupsjon er samfunnsskadelig
- Anmeldelser av rasisme
- Politiets bruk av håndjern

2009

- Frihetsberøvelse – hendelser i arrest
- Foretaksstraff
- Saksbehandlingstid
- Riksenheten for polisml
- Kan straffbare handlinger i politiet forebygges?

2010

- Politiets operasjonssentral
- Frihetsberøvelse – politiets aktivitetsplikt nr noen er frihetsberøvet
- Misbruk av registeropplysninger
- Når politiet slr
- Seksuell kontakt mellom polititjenestepersoner og parter i straffesaker
- Plikt til registrering av anmeldelser

2011

- Fradmmelse av stilling
- Notoritt om beslutninger i straffesaker
- Korrupsjon i norsk politi
- Politiansattes vandel
- Bruk av politiets signatur i privat sammenheng
- Hendelser i arrest

2012

- Politiets mte med publikum
- Beslutning om ransaking
- Notoritt om beslag, ransaking og inkvirering
- Avkledd i arrest
- Taushetspliktsbrudd
- Pgrepnes rett til  forklare seg
- Riktig bruk av håndjern - om  se det spesielle i det generelle
- Politiets inngripen mot utenlandske tiggere
- Politiets informasjonsansvar
- Politiets plikt til  handle i farlige situasjoner

2013

- Analyse av maktbruksaker
- Informasjonsekkasjer fra politiet til media
- Sambandsdisiplin
- Status i avhør hos Spesialenheten
- Arrest - et inngripende tiltak
- Anmeldelser mot politijurister
- Straffeprosesslovens krav om rapport etter ransaking
- Fotografering/filming av politiets tjenestehandlinger
- Ledelse i politiet

Spesialenheten for politisaker

Telefon: 62 55 61 00

Telefaks: 62 55 61 02

E-post: post@spesialenheten.no

Postadresse: Postboks 93, 2301 Hamar

Etterforskningsavdeling Øst-Norge

Besøksadresse: Grønnegata 82, Hamar

Besøksadresse: Kirkegata 1-3, Oslo

Etterforskningsavdeling Vest-Norge

Besøksadresse: Slottsgaten 3, Bergen

Etterforskningsavdeling Midt-Norge og Nord-Norge

Besøksadresse: Kongens gate 30, Trondheim

Avdelingskontorene er bemannet med etterforskere som ofte vil være ute på oppdrag. Besøkende bør gjøre forhåndsavtale om besøk. Alle avdelingene kan kontaktes på oppgitt telefonnummer og e-postadresse.

www.spesialenheten.no